

مطالعه نظام آموزش و پرورش کشورهای منتخب (۱): مؤلفه‌های ساختار اداری و آموزشی (سن آموزش، طول و ترکیب مقاطع تحصیلی)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ انتشار:
۱۴۰۳/۱۲/۱۴

شماره مسلسل: ۲۰۴۹۸
کد موضوعی: ۲۷۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

عنوان گزارش:

مطالعه نظام آموزش و پرورش کشورهای منتخب (۱):
مؤلفه‌های ساختار اداری و آموزشی
(سن آموزش، طول و ترکیب مقاطع تحصیلی)

نوع گزارش: طرح/ لایحه □ راهبردی ■ نظارتی □

نام دفتر:

مطالعات فرهنگ و آموزش (گروه آموزش و پرورش و فنی و حرفه‌ای)

تهیه و تدوین:

مهسا رشیدی (گروه آموزش و پرورش و فنی و حرفه‌ای)

مدیر مطالعه:

محمدصادق عبداللهی (مدیر گروه آموزش و پرورش و فنی و حرفه‌ای)

ناظر علمی خارج از مرکز:

حمید طریفی (عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان)

همکار:

هادی یوسفی (گروه آموزش عالی، تحقیقات و فناوری)

ناظر علمی:

موسی بیات

گرافیک و صفحه آرایی:

سیده فاطمه ابوطالبی

ویراستار ادبی:

سیده مرضیه موسوی‌راد

واژه‌های کلیدی:

- آموزش و پرورش
- سن آموزش
- تحول در آموزش و پرورش

تاریخ شروع مطالعه:

۱۴۰۳/۸/۱

فهرست مطالب

چکیده.....	۶
خلاصه مدیریتی.....	۷
۱. مقدمه.....	۹
۲. مطالعه کشورهای منتخب.....	۱۰
۲-۱. آلمان.....	۱۰
۲-۲. فنلاند.....	۱۶
۲-۳. هلند.....	۲۰
۲-۴. ژاپن.....	۲۵
۳. مقایسه ساختار اداری و مقاطع تحصیلی در کشورهای منتخب.....	۲۹
۴. نتیجه گیری و پیشنهادات.....	۳۴
۴-۱. ساختار اداری.....	۳۴
۴-۲. ساختار نظام آموزشی.....	۳۵
منابع و مآخذ.....	۳۶

فهرست جداول

جدول ۱. گزاره های سیاستی احصا شده از اسناد بالادستی در خصوص ساختار نظام آموزش رسمی عمومی.....	۹
جدول ۲. ویژگی های نظام های آموزش رسمی عمومی کشورهای آلمان، فنلاند، هلند و ژاپن.....	۳۰

فهرست اشکال

شکل ۱. ساختار نظام آموزشی کشور آلمان.....	۱۶
شکل ۲. ساختار نظام آموزشی کشور فنلاند.....	۲۰
شکل ۳. ساختار نظام آموزشی کشور هلند.....	۲۵
شکل ۴. ساختار نظام آموزشی کشور ژاپن.....	۲۹

مطالعه نظام آموزش و پرورش کشورهای منتخب (۱): مؤلفه‌های ساختار اداری و آموزشی (سن آموزش، طول و ترکیب مقاطع تحصیلی)

چکیده

مطالعه حاضر به بررسی ساختار نظام‌های آموزش و پرورش کشورهای آلمان، فنلاند، هلند و ژاپن با تأکید بر مؤلفه‌های طول، ترکیب و تعداد مقاطع و دوره‌های تحصیلی، دوره آموزش اجباری و سن ورود و خروج به هر دوره تحصیلی می‌پردازد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که دولت به‌انحای مختلف در اداره کرد حوزه آموزش و پرورش نقش محوری دارد. تفاوت در آنجاست که این نقش در برخی کشورها همچون آلمان، برعهده ایالت‌ها بوده که نشان از عدم تمرکز قابل توجه دارد و در برخی کشورها همچون فنلاند و هلند، ترکیبی از تمرکز و عدم تمرکز و در کشوری همچون ژاپن با تمرکز بیشتری انجام می‌شود. همچنین دستگاه متولی آموزش (آموزش و پرورش، آموزش عالی و...) در کشورهای مطالعه شده، معمولاً یک وزارتخانه بوده و از این رو می‌توان گفت در فرایند تدوین و اجرای سیاست‌های سطوح مختلف آموزش انسجام وجود دارد. به‌طور کلی یافته‌های مطالعه را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد: استفاده از ظرفیت شهرداری‌ها در اداره و اجرای سیاست‌های نظام آموزشی، کاهش مسئولیت‌های وزارتخانه با استفاده از ظرفیت‌های ایالت‌ها/استان‌ها، شروع آموزش از سنین پایین‌تر (۵ سال)، متفاوت بودن طول مقطع ابتدایی از ۴ الی ۶ سال، متفاوت بودن طول دوره آموزش اجباری از ۹ سال (ژاپن و آلمان) تا ۱۳ سال (فنلاند)، وجود مسیرهای متنوع برای اشتغال (حتی با داشتن مدرک متوسطه اول) یا ادامه تحصیل با توجه به انتخاب دانش‌آموز و پیوند تحصیل و اشتغال در آموزش‌های حرفه‌ای که علاوه بر اشتغال بالای فارغ‌التحصیلان، منجر به کوتاه شدن دوره آموزش عمومی، کاهش سن ورود به بازار کار و درگیری بالای صنایع در آموزش و حتی محل انجام آن می‌شود.

شرح / بیان مسئله

بررسی کلی تحولات نظام آموزش و پرورش رسمی عمومی کشور از زمان تأسیس آن نشان می‌دهد تحولات متعددی در ساختار و نحوه اداره این نظام، میزان تمرکز، ترکیب مقاطع و... طی دوره‌های مختلف به وجود آمده است. این مهم طی سال‌های اخیر علاوه بر تغییر ساختار و مقاطع با مباحث قابل توجهی در خصوص کارایی ساختار موجود و طول مقطع و لزوم بازنگری آن همراه بوده است. در همین زمینه با توجه به نظام‌های آموزشی متفاوت در میان کشورهای دنیا و لزوم آگاهی از تجارب این کشورها مطالعه حاضر انجام شده است.

نقطه نظرات / یافته‌های کلیدی

مطالعات مذکور، یافته‌های مهمی را از قبیل موارد ذیل حاصل می‌کند که می‌توان از آنها در ارتقای سطح حکمرانی نظام آموزش و پرورش بهره برد:

- شروع دوره آموزش رسمی در کشور هلند از ۵ سالگی و در کشورهای آلمان، فنلاند و ژاپن از ۶ سالگی است. با این تفاوت که در کشور فنلاند، آموزش رسمی با دوره پیش‌دبستان و در سایر کشورها از دوره دبستان شروع می‌شود.

- سن آموزش اجباری و طول مقاطع و دوره‌های تحصیلی یا سن ورود و خروج به این مقاطع تا اندازه‌ای در بین چهار کشور متفاوت است. آموزش اجباری در کشورهای آلمان و ژاپن ۹ سال، در هلند ۱۱ سال و در فنلاند ۱۳ سال است.

- در نظر گرفتن مسیرهای متنوع و متعدد برای تحصیل به‌ویژه در متوسطه دوم توسط نظام‌های آموزشی کشورهای مورد مطالعه که امکان انتخاب ادامه تحصیل یا ورود به بازار کار را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند. بیشترین میزان تنوع در این زمینه مربوط به نظام آموزشی کشور آلمان است.

- آشنا کردن بیشتر دانش‌آموزان (فنی و حرفه‌ای) با دنیای کار واقعی با ترکیب آموزش در مدرسه با آموزش در محل کار در نظام آموزشی آلمان که از آن با عنوان آموزش دوگانه یاد می‌شود. در نظام آموزشی هلند نیز تلاش شده است تا رویکرد مشابهی تحت عنوان آموزش متوسطه حرفه‌ای (MBO) اتخاذ شود که در پی افزایش شانس ورود به بازار کار افراد است.

- تنوع قابل توجه دوره‌های تحصیلی و مدارک مرتبط برای فارغ‌التحصیلان این دوره‌ها: از نظر مدارک عرضه شده در نظام‌های آموزشی مورد بررسی، برخی از مدارک ارائه شده منجر به ادامه تحصیل در نظام آموزش عالی می‌شود (همچون Abiture در آلمان)، برخی منجر به ورود به بازار کار می‌گردد (که از تنوع بسیار بالایی در نظام‌های آموزشی بررسی شده، برخوردار است) و برخی نیز علاوه بر بازار کار، این قابلیت را برای فارغ‌التحصیل دارد تا وارد نظام آموزش عالی حرفه‌ای (علمی - کاربردی) شود.

- کوتاه‌تر شدن طول دوره تحصیل با طراحی دوره‌های متوسطه حرفه‌ای: برای مثال افراد با داشتن مدرک متوسطه اول ESA در آلمان می‌توانند وارد بازار کار شوند و این به معنای کوتاه شدن دوره آموزش عمومی برای کسانی است که قصد ادامه تحصیل در سطح آموزش عالی را نداشته و خواهان ورود به بازار کار هستند.

- استفاده از ظرفیت شهرداری‌ها در اداره امور و اجرای سیاست‌ها: یکی از نکات قابل توجه در مطالعه حاضر را توجه به ظرفیت شهرداری‌ها و نقش آنها در اداره امور و اجرای سیاست‌های آموزشی از طریق اداره مدارس می‌توان عنوان کرد.

- مسئولیت‌های قابل توجه مدیران مدارس / مؤسسات آموزشی علاوه بر مسئولیت‌های جاری روزانه و رتق و فتق امور ساده: برای مثال در کشور هلند، مدیران مدارس / مؤسسات آموزشی مسئولیت‌هایی همچون مراقبت از جنبه‌های مادی سازمان مدرسه، به‌ویژه تأمین هزینه‌های جاری و پرسنلی، تعیین سیاست‌ها در مورد برنامه درسی، مسائل پرسنلی (استخدام و برکناری کارکنان و...) و پذیرش دانش‌آموزان را بر عهده دارند.

- محدود بودن تعداد وزارتخانه‌های متولی امور آموزشی: در کشورهای مطالعه شده، تنها یک وزارتخانه مسئول امور آموزش (در سطوح و

حوزه‌های مختلف) بوده، این در حالی است که در کشوری نظیر ژاپن، سایر امور مرتبط با سنین کودکی، نوجوانی و جوانی همچون ورزش، فرهنگ و نوآوری نیز با وزارتخانه مربوط به آموزش تجمیع شده است.

پیشنهاد راهکارهای تقنینی، نظارتی یا سیاستی

براساس یافته‌های فوق‌الذکر می‌توان پیشنهادهای سیاستی ذیل را ارائه داد:

■ **ارتقای ادارات کل استانی و تفویض اختیارات مالی و اداری به آنها در امر مدیریت آموزش و پرورش:** به کارگیری ظرفیت‌های نهفته در ادارات آموزش و پرورش استانی در امور سیاستگذاری، برنامه‌ریزی و به‌طور کلی در سطوح بالاتر از وضعیت فعلی که با توجه به شناخت قابل توجه از سطح استان، نیازها و ظرفیت‌ها می‌توانند از سنگینی بار وزارتخانه کاسته و چابکی قابل توجهی را نیز به نظام تصمیم‌گیری و سیاستگذاری تزریق کنند.

■ **تدبیر برای استفاده از ظرفیت شهرداری‌ها در اداره امور آموزش و پرورش به‌ویژه ساخت و ساز مدارس:** یکی از نکات قابل توجه در مطالعه حاضر را می‌توان توجه به ظرفیت شهرداری‌ها در امور زیرساختی آموزش و پرورش به‌ویژه تولی‌گری ساخت و ساز مدارس در کشورهای مورد مطالعه عنوان کرد. شهرداری‌ها به‌عنوان نهادهای اجرایی که اختیارات و ابزارهای قابل توجهی را به‌ویژه از نظر زیرساختی و خدماتی (سیستم راه و مسکن، حمل‌ونقل و...) در سطح شهرها دارا هستند، می‌توانند در برخی از امورات نظام آموزش و پرورش نیز ایفاگر نقش باشند و در چارچوبی مشخص مشارکت کنند.

■ **امکان کاهش طول مقطع ابتدایی و اجباری شدن آموزش‌های دوران پیش از دبستان:** طول مقطع ابتدایی در کشورهای بررسی شده از ۴ سال (آلمان) تا ۶ سال (فنلاند، هلند و ژاپن) متغیر بوده است. طول این مقطع در نظام آموزشی ایران نیز ۶ سال است. در این خصوص می‌توان مطالعات امکان‌سنجی کاهش طول این مقطع با در نظر گرفتن محتوای آموزشی و اهداف مورد انتظار از این مقطع از ۶ سال به ۵ یا ۴ سال و همچنین اجباری شدن دوره پیش‌دبستانی صورت گیرد.

■ **کاهش طول دوره تحصیل به‌ویژه برای آن دست از دانش‌آموزانی که قصد ورود به بازار کار را بدون سطوح آموزش عالی دارند** تعریف سطوح و مدارک تحصیلی متنوع و متناسب با اهداف و نیازهای جامعه و ذی‌نفعان، به‌طوری که مسیرهای مجزایی هم برای آن گروه از دانش‌آموزانی که قصد ادامه تحصیل در آموزش عالی دارند و هم دانش‌آموزانی که تمایل به ورود به بازار کار داشته‌اند فراهم شود تا بدون دغدغه‌هایی همچون شرکت در آزمون‌های نهایی و... با دریافت مدرک تحصیلی صلاحیت ورود به بازار کار را کسب کنند.

۱. مقدمه

اداره نظام‌های آموزشی به گونه‌ای که منجر به تربیت افراد در چارچوب سیاست‌ها و اهداف بالادستی شده و افراد را برای ورود به جامعه و برعهده گرفتن مسئولیت‌ها آماده کند، می‌تواند نشان از موفقیت در اداره کردن آن نظام تلقی شود، اما برای دستیابی به چنین موفقیتی عوامل متعددی می‌تواند اثرگذار باشد که ساختار اداری، ترکیب و طول مقاطع و سن ورود و خروج دانش‌آموزان بخشی از آنها قلمداد می‌شود. بررسی کلی تحولات نظام آموزش و پرورش رسمی عمومی کشور از زمان تأسیس آن نیز نشان می‌دهد تحولات متعددی در ساختار و نحوه اداره این نظام، میزان تمرکز، ترکیب مقاطع و... طی دوره‌های مختلف به وجود آمده است. این تحولات از تشکیل وزارت معارف در سال ۱۲۸۹ تا وزارت آموزش و پرورش فعلی، شورای عالی معارف تا تبدیل شدن آن به شورای عالی آموزش و پرورش و تغییر ساختار و ترکیب مقاطع از ۶-۳-۳ در سال ۱۳۹۰، ۵-۳-۴ در سال ۱۳۴۵ تا ۶-۳-۳ موجود، همه نشان از ایده‌هایی است که سیاستگذاران و برنامه‌ریزان نظام آموزشی در ایران جهت ایجاد تحول و دستیابی به شرایط مطلوب برای تحصیل، زندگی و اشتغال پس از آن داشته‌اند [۱]. در اسناد بالادستی آموزش و پرورش نیز گزاره‌های سیاستی متعددی در خصوص تحول ساختاری آموزش و پرورش ذکر شده که شمایی از آن در جدول ذیل آمده است.

جدول ۱. گزاره‌های سیاستی احصا شده از اسناد بالادستی در خصوص ساختار نظام آموزش رسمی عمومی

مفاد آمده	مواد سند	سند
۶- تحول در ساختار مالی، اداری و نظام مدیریتی با تأکید بر: ۶-۱- بازمهندسی ساختار اداری در کلیه سطوح با رویکرد چابک‌سازی، پویاسازی همراه با ظرفیت‌سازی، فرهنگ‌سازی و بسترسازی، برای تقویت مشارکت‌های مردمی و غیردولتی، منطبق بر قانون اساسی و سیاست‌های کلی نظام اداری و آموزش و پرورش به ویژه ایجاد زمینه مشارکت معلمان، خانواده‌ها، حوزه‌های علمیه، دانشگاه‌ها، مراکز علمی و پژوهشی و سایر نهادهای عمومی و دستگاه‌های اجرایی در فرایند تعلیم و تربیت.	ماده (۶)	سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش
بازنگری و بازسازی، ساختارها و رویه‌ها در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی کشور	راهبرد کلان (۱۲)	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
بازنگری و بازمهندسی ساختارها و رویه‌ها و روش‌ها	هدف عملیاتی ۲۱	
تحول در ساختار و مدیریت زمان آموزش در مدارس و تعیین و متناسب‌سازی، ساعات و روزهای آموزشی در طول هفته	راهکار ۶-۲۱	
اصلاح ساختار اجرایی و کاهش تعداد واحدهای اداری، متناسب با مدیریت کارآمد و اثربخش	راهکار ۵-۲۲	

۲. مطالعه کشورهای منتخب

با توجه به آنچه که ذکر شد در ادامه مطالعه تطبیقی نظام‌های آموزش و پرورش کشورهای آلمان، فنلاند، هلند و ژاپن با توجه به مؤلفه‌های ساختار اداری و ساختار آموزشی (سن آموزش، طول و ترکیب مقاطع و مدرک تحصیلی مرتبط) آمده است:

۲-۱. آلمان

۲-۱-۱. ساختار اداری

جمهوری فدرال آلمان با ۱۶ ایالت در قلب اروپا قرار داشته و با ۹ کشور همسایه است. در جمهوری فدرال آلمان، مسئولیت آموزشی بین دولت فدرال^۱ و ایالت‌ها^۲ تقسیم شده است. محدوده مسئولیت‌های دولت فدرال (وزارت آموزش و تحقیقات فدرال)^۳ در زمینه آموزش در قانون اساسی تعریف شده است. در آلمان، هر دولت ایالتی در قلمرو مربوط به خود، قدرت قانونگذاری گسترده‌ای در بخش آموزش مدارس و تحصیلات دانشگاهی دارد (مگر آنکه قانون اساسی به دولت فدرال چنین قدرتی را داده باشد). این توزیع صلاحیت قانونگذاری بین دولت فدرال و ایالت در قانون اساسی تعریف شده است، به این صورت که ایالت‌ها تا زمانی که قانون اساسی قدرت قانونگذاری را به فدراسیون اعطا نکند، حق قانونگذاری دارند (ماده (۷۰) قانون اساسی).^۴ بنابراین قوانین آموزشی و فرهنگی در درجه اول بر عهده ایالت‌ها بوده و اداره این امور نیز به‌طور کامل بر عهده خود آنهاست.

فدراسیون نیز مسئولیت‌های متعددی دارد، اما مسئولیت اصلی آن در قبال آموزش و پرورش و کودکان، کمک‌های مالی برای دانش‌آموزان و رفاه کودکان و جوانان (به‌ویژه آموزش و مراقبت در دوران کودکی در مراکز مهد کودک و خدمات مراقبت از کودک) است. از دیگر مسئولیت‌های دولت فدرال، اقداماتی در راستای ارتقای اشتغال و همچنین تحقیقات شغلی و بازار کار است. علاوه بر این، قانون اساسی، اشکال خاصی از همکاری بین فدراسیون و ایالت‌ها را در محدوده به اصطلاح وظایف مشترک^۵ پیش‌بینی کرده است. به غیر از جمهوری فدرال و ایالت‌ها، خودگردانی محلی نیز در آلمان، قدمت بسیار طولانی دارد و گسترش آن به قرون وسطی برمی‌گردد، همان‌طور که در قانون اساسی (ماده (۲۸)) تصریح شده است وظیفه مقامات محلی در حوزه آموزش شامل ساخت و نگهداری مراکز نگهداری از کودکان، ساختمان‌های مدارس و همچنین مسئول آموزش بزرگسالان و رفاه جوانان هستند و با تأمین اکثر هزینه‌های عمومی در این زمینه به ترویج و حمایت از فعالیت‌های فرهنگی کمک می‌کنند [۲].

وزارت آموزش و تحقیقات فدرال شامل هفت اداره کل به شرح زیر است [۳]:

۱. اداره کل مسائل و استراتژی‌های سیاستی،^۶

۲. اداره کل همکاری‌های اروپایی و بین‌المللی در آموزش و پژوهش،^۷

۳. اداره کل آموزش عمومی و آموزش حرفه‌ای، یادگیری مادام‌العمر،^۸

۴. اداره کل نظام آموزش عالی و پژوهش،^۹

1. Federation

2. Länder

3. Bundesministerium für Bildung und Forschung

4. Article 70: (1) The Länder shall have the right to Legislate Insofar as this Basic Law does not Confer Legislative Power on the Federation.

5. Gemeinschaftsaufgaben

6. Directorate-General: Policy Issues and Strategies

7. Directorate-General: European and International Cooperation in Education and Research

8. Directorate-General: General Education and Vocational Training; Lifelong Learning

9. Directorate-General: Higher Education and Research System

۵. اداره کل تحقیقات دیجیتالی شدن و نوآوری،^۱

۶. اداره کل علوم زندگی،^۲

۷. اداره کل تأمین آینده (تحقیقات بنیادین و تحقیقات برای توسعه پایدار).^۳

۲-۱-۲. نظام آموزش عمومی

آموزش اجباری در آلمان برای همه کودکانی که قبل از اول آگوست ۶ ساله می‌شوند آغاز می‌شود و شامل ۹ سال تحصیل تمام‌وقت است [۴]. براساس مصوبه کنفرانس دائمی وزیران آموزش و پرورش و امور فرهنگی^۴ در اکتبر سال ۱۹۹۷ با عنوان «توصیه‌هایی برای شروع مدرسه»،^۵ ایالت‌ها می‌توانند این تاریخ را بین ۳۰ ژوئن تا ۳۰ سپتامبر تعیین کنند. در واقع کودکانی که بعد از اول آگوست (یا تاریخی که ایالت مشخص کرده است) به ۶ سالگی می‌رسند ممکن است پس از درخواست والدین خود اجازه داشته باشند زودتر از موعد مدرسه را شروع کنند. همچنین در بسیاری از ایالت‌ها، اگر انتظار نرود که محیط مدرسه شرایط مطلوبی را برای رشد کودک ایجاد کند، در موارد استثنایی امکان تعویق وجود دارد [۵].

به‌طور کلی نظام آموزشی در آلمان شامل، دوره‌ها و مقاطع تحصیلی مختلفی است که برخی از آنها اجباری بوده (دبستان و متوسطه اول) و برخی دیگر اختیاری است که دانش‌آموزان به صلاحدید و اختیار خانواده‌ها می‌توانند در آنها حضور داشته باشند. در ادامه دوره‌ها و مقاطع تحصیلی به ترتیب ارائه می‌شود.

■ مراقبت و آموزش دوران کودکی

مراکز آموزش پیش از دبستان تحت نظارت نهادهای مسئول خدمات رفاهی عمومی کودکان و نوجوانان در سطح ایالت فعالیت می‌کنند. حدود ۶۷ درصد از مراکز مهد کودک در آلمان در سال ۲۰۲۳ توسط نهادهای غیردولتی خدمات رفاهی کودکان و جوانان اداره می‌شده است. مراکز مراقبت و آموزش کودکان کمتر از ۶ سال به سه دسته تقسیم می‌شود:

- مراکزی که برای نگهداری و مراقبت از کودکان زیر ۳ سال تأسیس شده‌اند،^۶
- مراکزی که برای آموزش کودکان ۳-۶ سال هستند،^۷
- مراکزی که نگهداری و آموزش هر دو گروه سنی را برعهده دارند.

همان‌گونه که اشاره شد استفاده از خدمات این مراکز، توسط خانواده‌ها اختیاری است. اگرچه در اکثر ایالت‌ها، مقامات حق دارند آن را اجباری کنند [۶].

■ آموزش ابتدایی^۸

در سالی که کودکان به ۶ سالگی می‌رسند، موظف به تحصیل در دبستان هستند. همه دانش‌آموزان در آلمان وارد دبستان می‌شوند که تقریباً در همه ایالت‌ها، پایه‌های اول تا چهارم را پوشش می‌دهد (در برلین و براندنبورگ^۹ پایه‌های اول تا ششم). در کلاس اول و دوم بیشتر دروس با تنها چند معلم، به‌خصوص معلم اصلی تدریس می‌شود که این امر سبب رویکرد آموزشی منسجم و پاسخ‌گویی بیشتر به نیازهای فردی دانش‌آموزان می‌شود و به دانش‌آموزان کمک می‌کنند راحت‌تر به مدرسه عادت کنند، اما از کلاس سوم به بعد معلمان متعدد با موضوع‌های

1. Directorate-General: Research for Technological Sovereignty and Innovation

2. Directorate-General: Life Sciences

3. Directorate-General: Provision for the Future - Basic Research and Research for Sustainable Development

4. the Standing Conference of the Ministers of Education and Cultural Affairs (Kultusministerkonferenz)

5. Recommendations on starting school

6. Krippen

7. Kindergärten

8. Grundschule

9. Berlin and Brandenburg

متفاوت تدریس و به دانش‌آموزان کمک می‌کنند برای انتقال به دوره متوسطه آماده شوند [۵].

■ آموزش متوسطه

مقطع متوسطه در آلمان، پس از مقطع ابتدایی شروع می‌شود و به دو مقطع متوسطه اول^۱ و متوسطه دوم^۲ تقسیم می‌شود. در مقطع متوسطه اول به طور معمول دانش‌آموزان در سنین ۱۰ الی ۱۵ سال در پایه‌های تحصیلی پنجم تا نهم تحصیل می‌کنند. مقطع متوسطه دوم در دبیرستان‌های آلمان برای دانش‌آموزان سنین ۱۵ الی ۱۸ سال است. دانش‌آموزان هر دو مقطع ملزم به حضور در مدرسه هستند: متوسطه اول به طور تمام‌وقت و متوسطه دوم عموماً به طور پاره‌وقت و به مدت سه‌سال. وظیفه کلیه دوره‌های آموزشی در مقطع متوسطه اول، آماده کردن دانش‌آموزان برای دوره‌های آموزشی در متوسطه دوم است. در پایان مقطع متوسطه دوم، صلاحیت حرفه‌ای یا حق دسترسی به آموزش عالی به دانش‌آموزان اعطا می‌شود [۷].

■ آموزش متوسطه اول

دوره متوسطه اول در آلمان با توجه به عوامل مختلف به چهار نوع مدرسه تقسیم می‌شود که هر یک از انواع به شرح زیر قابل تعریف است:
نوع اول: این نوع که از آن با عنوان **Gymnasium**^۳ یاد می‌شود برای ورود، نیازمند کسب نمرات بالاتر در دوره ابتدایی است و پایه‌های پنجم الی دوازدهم را در بر می‌گیرد. به عبارت دیگر این نوع، متوسطه اول و دوم را به صورت یک‌جا پوشش داده و تا سن ۱۸ سالگی ادامه دارد و منجر به مدرک (گواهی) ورود به آموزش عالی می‌گردد که از آن در اصطلاح آلمانی به **Abitur** یاد می‌شود. در این نوع از مدارس، دانش‌آموزان طیف وسیعی از موضوعات را آموزش می‌بینند، اما تمرکز اصلی روی آموزش زبان‌ها، ریاضیات و علوم است [۸]. این نوع از مدرسه، تنها مدرسه‌ای است که هم‌اکنون در تمامی ایالت‌های آلمان وجود دارد [۹].

نوع دوم: این نوع مدارس، تحت عنوان **Realschule** فعالیت می‌کنند که معمولاً شامل پایه‌های پنجم تا دهم است. این نوع مدارس، محبوب‌ترین نوع مدرسه در سطح متوسطه اول است، به طوری که حدود ۴۰٪ از دانش‌آموزان در این نوع مدارس ثبت نام می‌کنند. با وجود اینکه این نوع مدارس، سطح آموزشی پایین‌تری نسبت به مدارس نوع اول دارند، اما همچنان استانداردهای علمی بسیار بالایی داشته و تمرکز زیادی نیز بر یادگیری زبان توسط دانش‌آموزان دارند [۸]. این نوع مدرسه به تعداد قابل توجهی در پنج ایالت بادن-وورتمبرگ،^۴ بایرن،^۵ هسن،^۶ نیدراشسن^۷ و نوردراین-وستفالن^۸ وجود دارند [۹]. پایان تحصیلات در این نوع از مدارس می‌تواند منجر به ادامه تحصیل شود که در اصطلاح آلمانی به این مدرک **Mittlerer Schulabschluss (MSA)** گفته می‌شود [۱۰].

نوع سوم: این نوع مدارس تحت عنوان **Hauptschule** به آموزش در پایه‌های پنجم الی نهم مشغول هستند. این نوع مدارس از سطح علمی بالایی برخوردار نیستند و در آنها بیشتر به آموزش‌های عمومی و پایه پرداخته می‌شود و بیشتر برای دانش‌آموزانی مناسب است که قصد آموختن حرفه‌ای را دارند یا به دنبال کارآموزی هستند. بسیاری از دانش‌آموزانی که در این نوع از مدارس تحصیل می‌کنند در کنار تحصیل به صورت پاره‌وقت به عنوان کارآموز مشغول به فعالیت هستند [۸] دانش‌آموزان پس از پایان تحصیل در این نوع از مدارس مدرک **(ESA)** **Erster Schulabschluss** دریافت می‌کنند که منجر به اشتغال و آموزش در سیستم دوگانه^۹ در متوسطه دوم می‌شود [۱۰].

1. Sekundarstufe I

2. Sekundarstufe II

3. Gymnasium is a school that Prepares Students for a University Education and is Targeted Towards more Academically Gifted Students.

4. Baden-Württemberg

5. Bayern

6. Hessen

7. Niedersachsen

8. Nordrhein-Westfalen

9. Vocational Education and Training Within the Duales System

نوع چهارم: به این نوع از مدارس «مدارس جامع» گفته می‌شود. این مدارس یکپارچه، ترکیبی از ۳ نوع مدرسه قبلی است. به عبارت دیگر مدارس جامع یکپارچه، یک واحد آموزشی و سازمانی را تشکیل داده که سه برنامه آموزشی دوره متوسطه اول را پوشش می‌دهد. این مدارس، این امکان را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند که بسته به عملکرد و ترجیحات خود، بین مدارس مختلف جابه‌جا شوند. برای مثال هنگامی که دانش‌آموزان به پایه دهم می‌رسند می‌توانند با دیپلم **ESA** آن مدرسه را ترک کنند یا سه‌سال دیگر بمانند و با دریافت مدرک **Abitur** برای پذیرش در دانشگاه‌ها اقدام کنند [۸].

■ آموزش متوسطه دوم

با پایان دوره متوسطه اول – که پایان دوره آموزش اجباری نیز است و معمولاً افراد ۱۵ سال سن دارند – آموزش متوسطه دوم آغاز می‌شود. نوع مدرسه‌ای که دانش‌آموزان در دوره متوسطه دوم وارد آن می‌شوند به صلاحیت‌های کسب شده در پایان دوره متوسطه اول بستگی دارد. بر این اساس انواع آموزش‌ها در دوره دوم متوسطه شامل موارد زیر است:

– **آموزش عمومی تمام‌وقت:** این نوع آموزش تنها در مدارس آموزش عمومی (**Gymnasium**) ارائه می‌شود. پس از پایان تحصیل در این دوره، دانش‌آموزان صلاحیت ورود به آموزش عالی را کسب می‌کنند. مدرک اعطا شده پس از پایان تحصیلات این دوره مجوز ورود به هر دوره تحصیلی در هر مؤسسه آموزش عالی را مجاز می‌سازد. علاوه بر این امکان شروع یک دوره آموزش و کارآموزی حرفه‌ای را فراهم می‌کند. آموزش عمومی در سطح متوسطه دوم به ارائه یک آموزش عمومی عمیق اختصاص دارد که قابلیت عمومی برای تحصیل دانشگاهی بوده و از اهمیت خاصی برخوردار است. علاوه بر این تدریس دروس هنر، علوم اجتماعی و رشته‌های علمی و فنی به تحقق اهداف این سطح کمک قابل توجهی می‌کند. در این دوره، آموزش به صورت تخصصی، چند رشته‌ای و بین رشته‌ای سازمان‌دهی شده است. آموزش در این دوره، فضایی را برای توسعه و تقویت شخصیتی، شکل‌دهی به یک زندگی مسئولیت‌پذیر و مشارکت در جامعه کمک می‌کند. همچنین در این دوره، اطلاعات مناسبی درباره مؤسسات آموزش عالی، زمینه‌های شغلی و ساختارها و الزامات آموزش عالی و دنیای حرفه‌ای ارائه می‌شود [۱۱].

– **آموزش حرفه‌ای:** دوره‌های آموزش حرفه‌ای در سطح متوسطه دوم منجر به صلاحیت حرفه‌ای برای مشاغل نیازمند مهارت می‌شود (مشاغلی که نیازمند آموزش رسمی هستند). در همین زمینه قطعنامه‌های کنفرانس دائمی وزرای آموزش و پرورش و امور فرهنگی تضمین می‌کنند که بسیاری از دوره‌های آموزشی حرفه‌ای می‌توانند به کسب صلاحیت ورود به آموزش عالی منجر شوند [۱۱]. این نوع آموزش به دو شکل مدارس حرفه‌ای تمام‌وقت و آموزش حرفه‌ای در سیستم دوگانه ارائه می‌شود.

– **مدارس حرفه‌ای تمام‌وقت:** مدارس حرفه‌ای تمام‌وقت دوره‌های یک تا سه‌ساله ارائه می‌دهند. این دوره‌ها می‌توانند بخشی از یک دوره کارآموزی بوده یا حتی به‌طور کامل جایگزین یک دوره کارآموزی باشند. مدارس حرفه‌ای تمام‌وقت به چهار نوع تقسیم می‌شوند [۱۲]:

– **نوع اول (**Berufliches Gymnasium**):** این مدارس در سطح متوسطه دوم یک دوره آموزشی سه‌ساله ارائه می‌دهد که هم شامل دروس عمومی و هم دروس حرفه‌ای مانند تجارت و فناوری می‌شود. فارغ‌التحصیلان این نوع مدارس علاوه بر مدرک حرفه‌ای مانند دستیاری یک شغل، مدرک ورود به آموزش عالی را نیز دریافت می‌کنند [۱۳].

– **نوع دوم (**Berufsfachschule**):** هدف این نوع مدارس، آموزش و تعمیق مبانی برای دانش‌آموزان به‌منظور کسب مهارت‌های شغلی است، به طوری که یا مدارک اولیه شغلی برای یک یا چند شغل معتبر را فراهم کنند یا آنها را به سمت کسب مدرک آموزشی حرفه‌ای تنها در یک شغل هدایت می‌کنند. مدارس حرفه‌ای، آموزش عمومی قبلاً کسب شده را گسترش می‌دهند و می‌توانند به مدرک تحصیلی بالاتری از این سطح منجر شوند [۱۲].

– **نوع سوم (**Fachoberschule**):** این نوع مدارس، دوره‌های دوساله را در زمینه‌های مختلف ارائه می‌دهند. سال اول شامل، آموزش

عملی در محل کار و درس بوده، در حالی که سال دوم شامل، دروس عمومی و موضوعی خاص است. دانش‌آموزان با تحصیل در این نوع مدارس به دانش‌ها و مهارت‌های نظری و عملی عمومی و تخصصی مجهز می‌شوند و مدرک ورود به مؤسسات آموزش عالی علمی - کاربردی (Fachhochschule) را کسب می‌کنند. در این نوع مدارس، رشته‌های تحصیلی کسب و کار و مدیریت، فناوری، بهداشت و مددکاری اجتماعی، طراحی، تغذیه و اقتصاد خانگی و همچنین کشاورزی، فناوری زیستی و زیست‌محیطی آموزش داده می‌شود [۱۲].

- **نوع چهارم (Berufsoberschule):** این نوع مدارس در چند ایالت وجود دارد و برای آن دسته از دانش‌آموزانی که در سیستم دوگانه تحصیل کرده‌اند این فرصت را ارائه می‌کند تا مدرک ورودی آموزش عالی را دریافت کنند. این مدارس با ارائه دو سال آموزش تمام‌وقت یا آموزش پاره‌وقت طولانی‌تر به فارغ‌التحصیلان این امکان را فراهم می‌کند که در یک مؤسسه آموزش عالی علمی - کاربردی تحصیل کنند. در صورتی که آموزش‌های فوق با یک زبان خارجی دوم همراه باشد می‌تواند به صلاحیت ورود به آموزش عالی عمومی منجر شود (یعنی در تمامی رشته‌ها و در تمام مؤسسات آموزش عالی) [۱۲].

- **آموزش حرفه‌ای در سیستم دوگانه:** سیستم دوگانه در آلمان، یک رویکرد متمایز برای آماده‌سازی، افراد برای مشاغل ماهر است. این سیستم آموزش نظری در کلاس درس را با آموزش عملی در شرکت‌ها ترکیب می‌کند، به عبارت دیگر آموزش در دو مکان یادگیری انجام می‌شود، محل کار و مدرسه حرفه‌ای (Berufsschule). به این صورت که دانش‌آموزان زمان خود را بین حضور در یک مدرسه حرفه‌ای (جایی که جنبه‌های نظری حرفه انتخابی خود را آموزش می‌بینند) و کار در یک شرکت میزبان (جایی که مهارت‌ها و تجربه عملی به دست می‌آورند) تقسیم می‌کنند. در اینجا شرکت‌ها، نقش مهمی در فرایند آموزش دارند و کارگران ماهر را به‌عنوان مربی برای نظارت و راهنمایی کارآموزان منصوب می‌کنند. این آموزش بر اساس قرارداد آموزشی بین شرکت و کارآموز منعقد می‌شود. کارآموزان سه یا چهار روز در هفته را در شرکت و تا دو روز را در مدرسه حرفه‌ای می‌گذرانند. علاوه بر این آموزش در مدارس حرفه‌ای به صورت بلوکی^۲ که تا ۶ هفته طول می‌کشد انجام می‌شوند که بسیار رایج است. علاوه بر این شرکت‌ها، هزینه‌های آموزش عملی را بر عهده گرفته و به کارآموزان حق الزحمه آموزشی نیز پرداخت می‌کنند که معمولاً مطابق با توافق‌نامه جمعی است که مبلغ این حق الزحمه با هر سال آموزش افزایش می‌یابد. کسانی که این دوره را با موفقیت به پایان می‌رسانند، این اجازه را دارند تا فوراً کار ماهرانه‌ای را در یک شغل شناخته شده انجام دهند که نیازمند آموزش رسمی است. شایان ذکر است فارغ‌التحصیلان این دوره اغلب دارای نرخ‌های بالای استخدام هستند. این نوع مدارس، مدلی است که بسیاری از کشورها به دلیل موفقیت آن در کاهش بیکاری جوانان و افزایش نتایج آموزش حرفه‌ای به دنبال اجرایی کردن آن هستند [۱۲]. بر اساس نحوه آموزش در این سیستم آموزش در حین کار و مدرسه به شرح زیر قابل توصیف است:

- **آموزش حین کار:** این نوع آموزش توسط شرکت‌ها، صنعت و تجارت و همچنین ادارات دولتی و تاحدی در مشاغل مستقلی که توسط خانوارها اداره می‌شود قابلیت انجام دارد. شرکت‌ها بر اساس قرارداد منعقد شده متعهد هستند مهارت‌ها و صلاحیت‌های حرفه‌ای که برای شغل مورد نظر نیاز به آموزش رسمی دارد را به کارآموزان آموزش دهند. صلاحیت‌های شرکت‌ها در فرایند آموزش و کارکنان آموزش‌دهنده درون شرکتی توسط نهادهای مسئول آموزش حرفه‌ای در سیستم دوگانه نظارت می‌شود. همچنین این امکان فراهم است که چند شرکت برای برآوردن الزامات آموزشی در مشاغل مختلف همکاری کنند. مراکز آموزشی بین شرکتی آموزش را به افرادی ارائه می‌کنند که در شرکت‌های کوچک یا تخصصی آموزش می‌بینند - جایی که آموزش جامع را دریافت نمی‌کنند -، که به دلایلی همچون هزینه بالا و ظرفیت محدود فاقد تجهیزات فنی مدرن هستند [۱۲].

- **آموزش در مدارس حرفه‌ای:** دامنه آموزش در مدارس حرفه‌ای حداقل دوازده ساعت در هفته است. این آموزش‌ها شامل، درس‌های مربوط به حرفه و دروس بین‌رشته‌ای است که به‌ویژه در زمینه‌های زبان آلمانی، یک زبان خارجی، سیاست یا اقتصاد، دین یا اخلاق و ورزش

1. Vocational Education and Training Within the Duales System

۲. به آموزشی اشاره دارد که در آن درس‌ها به شکل بلوکی و در یک دوره زمانی خاص برگزار می‌شود. به جای برگزاری کلاس‌ها به‌طور مداوم طی یک ترم، دانش‌آموزان در یک بازه زمانی مشخص (معمولاً چند روز یا چند هفته) به‌صورت متمرکز به یادگیری یک درس یا موضوع خاص می‌پردازند.

3. On-The-Job Training

را پوشش می‌دهد. جزئیات بیشتر این دروس می‌تواند توسط ایالت‌ها تنظیم شود. همچنین چارچوب برنامه‌های درسی مربوط به مدارس حرفه‌ای توسط کنفرانس دائمی وزرای آموزش و امور فرهنگی ایالت‌ها تعیین شده است [۱۲].

■ آموزش پس از متوسطه و غیر آموزش عالی^۱

تحصیلات بعد از متوسطه و غیر آموزش عالی به برنامه‌هایی اطلاق می‌شود که پس از تحصیلات متوسطه انجام می‌شود، اما به مدرک دانشگاهی منتهی نمی‌شود. مدت زمان این دوره‌ها در آلمان یک‌ساله و دوساله است و منجر به مدرک *Fachgebundene Hochschulreife* می‌شود که صلاحیت تحصیل در رشته‌های خاص در مؤسسات آموزش عالی را اعطا می‌کند. در صورت تسلط شاغلان به تحصیل در این دوره‌ها به زبان خارجی دوم منجر به اخذ مدرک *Allgemeine Hochschulreife* می‌شود که صلاحیت ورود به کالج‌ها و مؤسسات آموزش عالی را برای افراد فراهم می‌کند [۱۱].

در بخش فوق، نظام آموزشی عمومی آلمان در ابعاد ساختار اداری، ساختار آموزشی، ترکیب مقاطع و ... به تفصیل مورد بررسی قرار گرفت، حال در این قسمت مهم‌ترین نکات بحث شده به صورت خلاصه ارائه می‌شود:

■ ایالت‌ها در آلمان حق قانونگذاری دارند، از این رو تدوین و تصویب قوانین آموزشی و فرهنگی در درجه اول بر عهده ایالت‌ها بوده و اداره و اجرای این امور نیز به طور کامل بر عهده خود ایالت است.

■ آموزش اجباری در آلمان از ۶ سالگی افراد شروع شده و شامل ۹ سال آموزش تمام‌وقت (دبستان و متوسطه اول) در مدرسه است.

■ انعطاف‌پذیری در تقویم شروع مدارس، که براساس مصوبه کنفرانس دائمی وزرای آموزش و پرورش و امور فرهنگی بین تاریخ‌های ۳۰ ژوئن تا ۳۰ سپتامبر است.

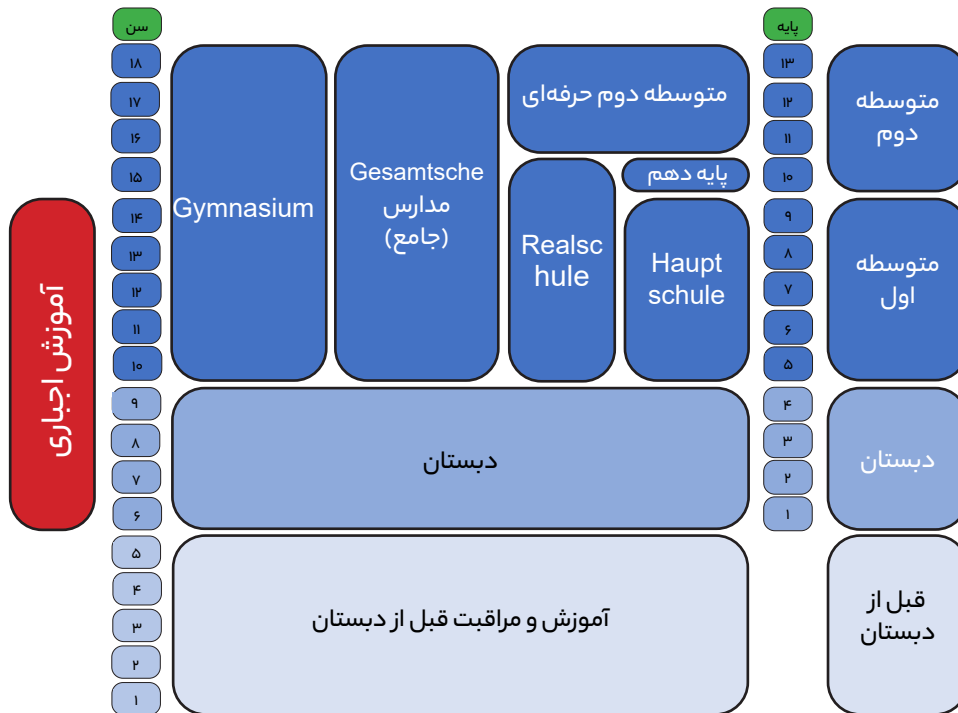
■ طول مقاطع تحصیل در نظام آموزش عمومی آلمان به ترتیب ۴ سال ابتدایی، ۵ سال متوسطه اول و ۳ سال متوسطه دوم است.

■ تقسیم‌بندی مدارس مقطع متوسطه اول به چهار گروه با هدف آماده کردن دانش‌آموزان برای بازار کار یا مقطع بعدی.

■ تعریف مسیرهای متفاوت و متنوع با در نظر گرفتن اهداف نظام آموزشی و دانش‌آموزان که می‌تواند منجر به ادامه تحصیل در آموزش عالی یا ورود به بازار کار شود.

■ نظام آموزش رسمی مسئول آموزش‌های پس از متوسطه و غیر آموزش عالی مانند آموزش مداوم یا مادام‌العمر است.

شکل ۱. ساختار نظام آموزشی کشور آلمان

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

۲-۲. فنلاند

۲-۲-۱. ساختار اداری

اداره نظام آموزشی در فنلاند در سه سطح دولت مرکزی، منطقه‌ای و محلی^۱ انجام می‌شود:

■ دولت مرکزی

وزارت آموزش و پرورش و فرهنگ^۲ فنلاند، مسئولیت‌های متعددی از جمله اداره امور مربوط به مهدهای کودک، آموزش، پژوهش، هنر، فرهنگ، ورزش، اشتغال جوانان، سیستم‌های آرشویی، موزه و کتابخانه‌های عمومی، کلیساها و سایر جوامع مذهبی، کمک‌های مالی دانش‌آموزی را برعهده دارد [۱۴] و شامل پنج اداره کل است:

۱. آموزش در دوران کودکی، آموزش مدارس جامع و آموزش آزاد بزرگسالان،

۲. آموزش و پرورش متوسطه عمومی و آموزش و پرورش فنی و حرفه‌ای،

۳. آموزش عالی و سیاست علمی،

۴. سیاست هنری و فرهنگی،

۵. ورزش و جوانان [۱۵].

همچنین وزارتخانه‌های دیگری نیز در برخی از شاخه‌های آموزش دخیل هستند. وزارت امور اقتصادی و اشتغال فنلاند، مسئول آموزش بازار کار و وزارت دفاع مسئول دانشگاه دفاع ملی است [۱۶].

علاوه بر وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و مؤسسات مرکزی نیز وجود دارند که توسط وزارتخانه هدایت می‌شوند، اما این سازمان‌ها در تصمیمات خود

1. Central, Regional and Local Government

2. Ministry of Education and Culture

مستقل بوده و دخالتی توسط وزارتخانه در آن صورت نمی‌گیرد. بنابراین سازمان‌ها و مؤسسات مرکزی در حوزه خود نسبتاً مستقل هستند. بر این نمونه آژانس ملی آموزش فنلاند^۱ (EDUFI) که یک آژانس توسعه ملی است، زیر نظر وزارت آموزش و پرورش و فرهنگ فعالیت می‌کند و وظایف آن توسط قانون تعریف شده است. این نهاد، مسئول توسعه آموزش و مراقبت از دوران کودکی، آموزش پیش‌دبستانی، آموزش پایه، تحصیلات متوسطه عمومی، آموزش متوسطه حرفه‌ای و آموزش بزرگسالان است. همچنین این آژانس به وزارت آموزش و فرهنگ در اتخاذ سیاست‌های آموزشی و اجرای آنها در سطح ملی کمک می‌کند. فعالیت‌های آژانس ملی آموزش فنلاند شامل، تهیه برنامه‌های درسی اصلی ملی و الزامات مربوط به مدارک تحصیلی و همچنین ترویج بین‌المللی شدن در آموزش و پرورش است. همچنین اطلاعات نظارتی را در مورد هزینه‌های آموزش، مؤسسات آموزشی، تعداد دانش‌آموزان، متقاضیان و فارغ‌التحصیلان منتشر می‌کند. این آژانس همچنین در تبادل اطلاعات بین‌المللی در مورد آموزش از طریق شبکه‌های اروپایی مشارکت دارد [۱۶].

مدیریت منطقه‌ای

همچنین آژانس‌های اداری ایالتی منطقه‌ای^۲ (AVI) در فنلاند وجود دارد. این آژانس‌ها در همکاری نزدیک با مقامات محلی فعالیت می‌کنند که یکی از حوزه‌های مسئولیت آنها آموزش و پرورش و فرهنگ است [۱۶].

مدیریت محلی

واحد اصلی اداره محلی در فنلاند، شهرداری‌ها هستند که در سال ۲۰۲۱ در این کشور تعداد ۳۰۹ شهرداری وجود داشته است. مقامات محلی از اختیار و خودگردانی قابل توجهی جهت اداره امور برخوردارند. شهرداری‌ها، مسئولیت گسترده‌ای در ارائه خدمات اساسی همچون آموزش و مراقبت از دوران کودکی، آموزش پیش‌دبستانی و پایه و ... به شهروندان داشته و اجازه دارند برای انجام این خدمات از ساکنان مالیات بگیرند. مقامات محلی می‌توانند خدمات را به روش‌های مختلف ارائه دهند. از آنجاکه شهرداری‌ها ممکن است همه چیز را به تنهایی مدیریت نکنند، می‌توانند به‌طور مشترک با سایر مقامات محلی، جوامع و شرکت‌ها به ارائه خدمات بپردازند [۱۶].

نکته قابل توجه در فنلاند این است که در میان احزاب سیاسی در مورد اهمیت و رویکرد آموزش و پرورش اجماع وجود دارد. بنابراین، استراتژی‌های آموزشی و برنامه‌های میان‌مدت، حتی با تغییر دولت‌ها، ثابت می‌مانند و توسعه آموزش به شیوه‌ای پایدار و قابل پیش‌بینی ادامه دارد. یکی از اصول اساسی آموزش فنلاند، تضمین دسترسی برابر به آموزش و آموزش با کیفیت بالا برای همه، صرف‌نظر از پیشینه قومی، سن، وضعیت مالی و یا موقعیت مکانی است. در فنلاند، آموزش در همه سطوح، از تحصیلات ابتدایی تا آموزش عالی رایگان است [۱۷]. در مورد تمرکز و عدم تمرکز در سیستم آموزشی فنلاند باید اشاره شود که این سیستم در ابتدا به شدت متمرکز بوده است، اما در بازنگری صورت گرفته در پایان دهه ۱۹۹۰ سیستم به‌طور کامل غیرمتمرکز شد، به طوری که مفاهیم پایه و مرکزی نیز دیگر توسط وزارتخانه تعیین نمی‌شد - اقدامی که تا پیش از آن از مسئولیت‌های اصلی دولت متمرکز بود، اما با اصلاحی مجدد از سال ۲۰۱۴ ترکیبی از روش متمرکز و غیرمتمرکز در پیش گرفته شد. به طوری که تعیین مفاهیم پایه و مرکزی، صلاحیت‌های مورد انتظار و روش‌ها را توصیه می‌کند و معلمان تصمیم می‌گیرند که کدام محتوا را با چه روشی ارائه کنند، به عبارت دیگر مدارس خود انتخاب می‌کنند و سازگار می‌شوند [۱۸].

۲-۲-۲. نظام آموزش عمومی

آموزش اجباری در فنلاند از ۶ سالگی با مقطع پیش‌دبستانی آغاز می‌شود [۱۹]. طول دوره آموزش اجباری در اول آگوست ۲۰۲۱، افزایش یافته و مقرر شده است تمام دانش‌آموزانی که تحصیلات ابتدایی و متوسطه اول را به پایان رسانده‌اند، باید برای تحصیل در مقطع متوسطه دوم نیز درخواست دهند. پس از این اصلاحیه، آموزش اجباری تا زمانی که دانش‌آموز ۱۸ سال تمام شود یا تحصیلات متوسطه دوم را به پایان برساند ادامه می‌یابد، اما به‌طور کلی نظام آموزش عمومی در فنلاند به دوره‌ها و مقاطع مختلفی تقسیم می‌شود که در ادامه به تفکیک شرح داده می‌شود [۲۰].

1. Finnish National Agency for Education
2. Regional State Administrative Agencies

آموزش و مراقبت در دوران کودکی^۱

آموزش و مراقبت در دوران کودکی برای همه کودکان تا سن ۶ سال، یعنی برای کودکان زیر سن مدرسه به صورت اختیاری در نظر گرفته شده است. خدمات آموزش و مراقبت در دوران کودکی پس از پایان دوره مرخصی والدین در زمانی که کودک معمولاً ۹ یا ۱۰ ماهه است شروع می‌شود، اما در عمل، آموزش و مراقبت اکثر کودکان دیرتر (از حدود ۲ سالگی) شروع می‌شود. زیرا والدین تا زمانی که کوچک‌ترین فرزند خانواده سه‌ساله شود، حق دریافت مرخصی و کمک هزینه مراقبت در منزل را دارند. بر همین اساس شهرداری‌ها مکلف هستند تا خدمات آموزش و مراقبت در دوران کودکی را براساس نیاز محلی توسط مراکز آموزش و مراقبت ارائه دهند. تقویم سالیانه و ساعات کار روزانه این واحدها به صورت محلی تعیین می‌شود، به عبارت دیگر دارای تقویم منعطف جغرافیایی هستند. [۲۱]

آموزش پیش دبستانی^۲

آموزش اجباری یک‌ساله پیش دبستانی از آگوست سالی که کودکان ۶ ساله می‌شوند، یعنی یک‌سال قبل از آموزش مدرسه شروع می‌شود. شرکت در آموزش پیش دبستانی یا فعالیت‌های مربوطه از آگوست ۲۰۱۵ اجباری شده است. شهرداری‌ها باید حداقل ۷۰۰ ساعت در سال آموزش پیش دبستانی ارائه دهند. عموماً این کار به گونه‌ای سازمان‌دهی می‌شود که کودکان نیمی از روز فعالیت‌های آموزشی پیش دبستانی داشته باشند (۴ ساعت در روز) و بقیه روز به آموزش و مراقبت از دوران کودکی اختصاص دارد. همچنین مواد آموزشی و وعده‌های غذایی روزانه به صورت رایگان ارائه می‌شود. اگر فاصله محل زندگی کودک تا محل آموزش پیش دبستانی بیش از ۵ کیلومتر بوده یا اگر مسیر خطرناک باشد، شهرداری‌ها موظف به ارائه خدمات حمل‌ونقل رایگان به کودکان هستند [۲۲].

آموزش ابتدایی و متوسطه^۳

آموزش جامع مدرسه (ابتدایی و متوسطه اول) از سن ۷ سالگی شروع می‌شود و به مدت ۹ سال ادامه دارد. آموزش ابتدایی و متوسطه اول در یک ساختار واحد و در مدارس جامع ارائه می‌شود که دارای پایه‌های اول تا نهم است [۱۹]. آموزش معمولاً توسط یک معلم در بیشتر دروس در پایه‌های اول تا ششم صورت می‌گیرد و در پایه‌های هفتم تا نهم عمدتاً توسط معلمان متخصص برای هر موضوع ارائه می‌شود. در پایه‌های هفتم تا نهم دانش‌آموزان یک معلم راهنما نیز دارند، یعنی یکی از معلمان مسئولیت کلی یک گروه را به عهده دارد [۲۳]. تحصیل برای دانش‌آموزان و همچنین مواد آموزشی، غذای روزانه مدرسه، خدمات بهداشتی و رفاهی و حمل‌ونقل از خانه به مدرسه در صورتی که فاصله خانه تا مدرسه طولانی بوده یا مسیر خطرناک باشد رایگان است [۱۹]. دانش‌آموزان بعد از گذراندن آموزش جامع ابتدایی و متوسطه اول گواهینامه مدرسه جامع^۴ را دریافت می‌کنند که با داشتن آن می‌توانند در یکی از دو نوع آموزش متوسطه دوم ادامه تحصیل دهند [۲۴].

آموزش متوسطه دوم^۵

تحصیلات متوسطه دوم به دو نوع آموزش متوسطه عمومی^۶ و آموزش متوسطه حرفه‌ای^۷ تقسیم می‌شود. سن عمومی برای شرکت در تحصیلات متوسطه از ۱۶ تا ۱۹ سال است (۳ سال)، اما بزرگ‌سالان نیز در هر سنی می‌توانند در متوسطه دوم مدارس مخصوص به خود ثبت‌نام کنند. نکته جالب توجه اینکه تمایل بزرگ‌سالان برای ثبت‌نام در آموزش متوسطه حرفه‌ای بیشتر از آموزش متوسطه عمومی است [۲۵]. در سال ۲۰۲۳، ۵۲٫۳٪ از دانش‌آموزانی که دوره جامع ابتدایی و متوسطه اول را به پایان رسانده بودند، تحصیلات خود را در یک دبیرستان عمومی آغاز کردند، ۳۹٫۸٪ وارد آموزش و تربیت حرفه‌ای در دوره دوم متوسطه شدند، ۶٫۹٪ به برنامه‌های آموزشی که منجر به دریافت مدرک نمی‌شود (مانند آموزش‌های پیش‌نیاز برای برنامه‌های منتهی به دیپلم متوسطه) ادامه دادند و ۱٪ یا در هیچ برنامه آموزشی

1. Varhaiskasvatus
2. Esiopetus
3. Perusopetus
4. Peruskoulun Päätötödistus
5. Toisen Asteen Koulutus
6. Lukiokoulutus
7. Ammatillinen Koulutus

در چارچوب آموزش اجباری شرکت نکردند یا به‌طور موقت غیبت داشته‌اند [۲۰].

– **آموزش متوسطه عمومی:** آموزش متوسطه عمومی در فنلاند برای گروه سنی جوانان و بزرگسالان ارائه می‌شود. در سال ۲۰۲۲ تعداد جوانان ثبت‌نام‌کننده در این دوره ۱۰۳۰۰۰ نفر در ۳۵۶ مدرسه و ۶۶۰۰ بزرگسال در ۸۶ مدرسه بوده‌اند. زمان لازم برای اتمام این دوره‌ها بین ۲ تا ۴ سال است، اما اکثر دانش‌آموزان در ۳ سال فارغ‌التحصیل می‌شوند. این دوره تحصیلی مبتنی بر سال نیست، بلکه مبتنی بر واحد است. در این دوره دروس اجباری و اختیاری وجود دارد. دروس اختیاری به دو دسته دروس اختیاری ملی و دروس اختیاری مدرسه‌ای تقسیم می‌شوند [۲۵]. در واقع دانش‌آموزان براساس رشته مورد علاقه‌شان که قصد تحصیل آن را در دانشگاه دارند، واحدهای تحصیلی اختیاری را انتخاب می‌کنند. این الگو مشابه الگوی ترمی واحدی است. برای مثال فردی که قصد تحصیل رشته مهندسی در دانشگاه را دارد، در این دوره درس ریاضی پیشرفته را نیز می‌گذراند. چراکه برای ورود به دانشگاه به آن نیاز دارند، ولی فردی که قصد ادامه تحصیل در رشته‌ای مانند فلسفه را دارد فقط ریاضی (۱) را در این دوره می‌گذراند و ممکن است نیازی به گذراندن سایر دروس مرتبط با ریاضی و علوم نداشته باشد [۱۸]. پس از اتمام این دوره، دانش‌آموزان مدرکی به نام *ylioppilastutkinto* دریافت می‌کنند که نه تنها گواهی پایان دوره تحصیلات متوسطه عمومی بوده، بلکه به‌عنوان یک مدرک مهم برای ادامه تحصیل در آموزش عالی مورد نیاز است [۲۶].

– **آموزش متوسطه حرفه‌ای (VET):** آموزش و پرورش حرفه‌ای در فنلاند، بخشی ضروری از سیستم آموزش متوسطه بوده که هدف آن آماده‌سازی، دانش‌آموزان برای مشاغل خاص و ادغام مهارت‌های عملی با دانش نظری است. دوره‌های حرفه‌ای اولیه برای تکمیل به سه سال زمان نیاز دارند. از سال ۲۰۲۱ حدود ۴۱ درصد از فراگیرانی که تحصیلات ابتدایی و متوسطه اول را به پایان رسانده‌اند، بلافاصله پس از آن در آموزش متوسطه حرفه‌ای ثبت‌نام کرده‌اند. بنابراین می‌توان گفت این دوره از محبوبیت قابل توجهی در بین دانش‌آموزان فنلاندی برخوردار است. آنها مدارک VET خود را از طریق مؤسسات حرفه‌ای یا دوره‌های کارآموزی به دست می‌آورند. این آموزش هم برای دانش‌آموزان جوان و هم برای بزرگسالان در دسترس است. به‌طور کلی، آموزش و پرورش حرفه‌ای در فنلاند، به‌گونه‌ای طراحی شده است که مهارت‌ها و دانش لازم را برای ورود موفقیت‌آمیز به‌عنوان نیروی کار را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهد و در عین حال مسیرهایی را برای یادگیری مستمر و توسعه حرفه‌ای ارائه کند [۲۷].

■ آموزش پس از متوسطه و غیر آموزش عالی

دوره‌های پس از متوسطه و غیر آموزش عالی در فنلاند بر VET تأکید دارند. در این دوره، صلاحیت‌های حرفه‌ای تخصصی در درجه اول برای بزرگسالان – عمدتاً برای افراد ماهر در زمینه‌های مختلف – در نظر گرفته شده است تا شایستگی عملی و مهارت‌های حرفه‌ای خود را در آزمون‌های صلاحیت نشان دهند. صلاحیت‌های حرفه‌ای تخصصی به بزرگسالان امکان می‌دهد موقعیت خود را در بازار کار بهبود بخشند. از سوی دیگر اکثر دانش‌آموزان با هدف تکمیل آزمون‌های شایستگی در این نوع آموزش‌ها شرکت می‌کنند [۲۸].

شکل ۲. ساختار نظام آموزشی کشور فنلاند

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

با توجه به شرح ابعاد مختلف در خصوص نظام آموزش عمومی فنلاند، مهم‌ترین نکات را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

- ساختار اداری نظام آموزش عمومی فنلاند در سه سطح دولت مرکزی، منطقه‌ای و محلی صورت می‌پذیرد. همچنین وزارتخانه‌های دیگری همچون امور اقتصادی و اشتغال فنلاند علاوه بر وزارت آموزش و پرورش و فرهنگ، مسئولیت‌هایی را در این زمینه برعهده دارند.
- آموزش اجباری در فنلاند از ۶ سالگی با مقطع پیش دبستانی آغاز می‌شود و سیزده سال به طول می‌انجامد. به عبارت دیگر آموزش اجباری تا پایان مقطع متوسطه دوم ادامه دارد. پس از پیش دبستانی طول مقاطع به ترتیب در دبستان و متوسطه اول جمعاً ۹ سال و متوسطه دوم ۳ سال است.
- بیش از ۴۰ درصد دانش‌آموزان فنلاندی پس از پایان دوره متوسطه اول آموزش حرفه‌ای را انتخاب کرده و در این حوزه تحصیلات متوسطه دوم خود را ادامه می‌دهند.

۲-۲. هلند

۲-۳-۱. ساختار اداری

ویژگی متمایز سیستم آموزشی هلند این است که یک سیاست آموزشی متمرکز را با مدیریت غیرمتمرکز مدارس ترکیب می‌کند. بدین صورت که مسئولیت کلی نظام آموزشی برعهده دولت، به‌ویژه وزارت آموزش، فرهنگ و علوم است. همچنین، این وزارتخانه الزامات قانونی را برای آموزش در دوران کودکی، آموزش ابتدایی و متوسطه و آموزش حرفه‌ای متوسطه را تعیین می‌کند و کنترل کلی آموزش متوسطه عمومی بزرگسالان را در اختیار دارد. وزیر مربوطه، چارچوبی را تعیین می‌کند که مدارس باید در آن فعالیت کنند، ولی هیچ برنامه درسی ملی وجود ندارد، اما اهداف آموزش عمومی وجود دارد. نقش مقامات ایالتی در آموزش و پرورش محدود به وظایف نظارتی و قانونی است. مدارس دولتی

توسط شورای شهرداری (یا کمیته حاکم) یا یک نهاد حقوقی عمومی یا بنیادی که توسط شورا ایجاد شده است اداره می‌شوند. مدیریت و اداره مدارس در آموزش‌های ابتدایی و متوسطه و همچنین مدارس آموزش‌های حرفه‌ای متوسطه به صورت محلی سازمان‌دهی شده است. هیئت مدرسه، مسئول اداره مدرسه و کیفیت آموزش است و وظیفه نیل به اهداف آموزشی را بر عهده دارد [۲۹]. در اصل (۲۳) قانون اساسی در خصوص حکمرانی آموزش این گونه آمده است:

۱. آموزش و پرورش دغدغه همیشگی دولت خواهد بود.

۲. همه افراد در ارائه آموزش آزاد خواهند بود، بدون اینکه به حق نظارت مقامات لطمه‌ای وارد شود [۳۰].

بنابراین می‌توان گفت سیستم آموزش هلندی از یک سو بسیار متمرکز و از سوی دیگر بسیار غیر متمرکز است.

وزارت آموزش، فرهنگ و علوم شامل بخش‌های مختلفی است که هر کدام به موضوعات خاصی مرتبط می‌شوند، از جمله:

۱. آموزش ابتدایی و متوسطه: تمرکز بر سیاست‌ها و برنامه‌های آموزشی برای مدارس.

۲. آموزش عالی: نظارت بر دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی.

۳. تحقیقات علمی: حمایت و توسعه پژوهش و نوآوری.

۴. فرهنگ و رسانه: سیاست‌گذاری در زمینه هنر، حفاظت از فرهنگ و میراث فرهنگی [۳۱].

همان گونه که مشخص است هر یک از بخش‌های فوق مسئول حوزه خاصی از آموزش هستند و با مؤسسات مربوطه در آن زمینه ارتباط برقرار می‌کنند، اما بخش‌های دیگر مانند سیاست بین‌الملل، بخش قانونگذاری و امور حقوقی، مسئول امور مربوط به همه امور آموزشی هستند [۳۲].

مدیریت در سطح دولت مرکزی

وزیر آموزش، فرهنگ و علوم، آموزش و پرورش را از طریق قوانین و با در نظر گرفتن احکام قانون اساسی کنترل می‌کند. مسئولیت‌های اصلی او در رابطه با آموزش و پرورش مربوط به ساختار و بودجه سیستم، مدیریت مؤسسات دولتی، بازرسی، امتحانات و حمایت از دانش‌آموزان است. دولت مرکزی همچنین نوآوری در آموزش را ترویج می‌کند. وزیر مربوطه علاوه بر این، مسئول هماهنگی سیاست علمی و سیاست‌گذاری فرهنگی و رسانه‌ای است. کنترل از طریق اعمال استانداردهای کمی یا کیفی مربوط به فرایند آموزشی در مدارس از طریق ترتیباتی برای تخصیص منابع مالی و سایر منابع و با اعمال شرایطی که مدارس باید رعایت کنند، تحقق می‌یابد. مواردی که دولت مرکزی در مورد آنها تصمیم می‌گیرد عبارتند از: انواع مدرسه‌ای که ممکن است وجود داشته باشد، طول دوره در هر نوع مدرسه، برای برخی از انواع مدرسه، موضوعاتی که باید تدریس شوند و حداقل و حداکثر تعداد دوره‌های تدریس در سال، هنجارهای تقسیم کلاس‌ها، استانداردهای شایستگی برای کارکنان آموزشی، حداکثر تعداد دوره‌های آموزشی برای هر کارمند، حقوق و عناصر اصلی وضعیت حقوقی کارکنان آموزشی، ترتیبات پذیرش دانش‌آموزان در مدارس ویژه و مدارس متوسطه، ترتیبات معاینه دانش‌آموزان، فرصت‌های مشارکت کارکنان، دانش‌آموزان و والدین و هنجارهای تأسیس و تعطیلی مدارس است [۳۲].

مدیریت در سطح منطقه‌ای

هلند به ۱۲ ایالت تقسیم شده است. دخالت مقامات ایالتی عمدتاً به شکل وظایف نظارتی و قضایی قانونی است. شورای استانی در دسترس بودن تعداد کافی مدارس ابتدایی و متوسطه دولتی را تضمین می‌کند و به عنوان مرجع تجدیدنظر برای مدارس خصوصی با در خصوص تصمیمات اتخاذ شده توسط مقامات شهرداری عمل می‌کند. با توجه به مدیریت مدارس و برنامه درسی، نقش ایالت‌ها محدود است [۳۲].

مدیریت در سطح محلی

شهرداری، وظیفه اجرای قانون آموزش اجباری را از طریق نظارت و بررسی وضعیت ثبت‌نام دانش‌آموزان در سنین پایین ساکن در منطقه از

این جنبه که آیا این افراد به‌عنوان دانش‌آموز در یک مؤسسه آموزشی ثبت‌نام کرده‌اند یا خیر برعهده دارد. همچنین تصویب برنامه‌های سالیانه برای تأمین مدارس جدید عمومی و خصوصی در سطوح ابتدایی و متوسطه، تخصیص منابع از بودجه جهت حذف نابرابری‌های آموزشی و تهیه یک برنامه جبرانی محلی، خرید خدمات آموزش بزرگسالان برای گروه‌های هدف خاص و اجرای قوانین حمل‌ونقل دانش‌آموزان با تعریف معیارها و شرایط خاص در چارچوب قانونی از دیگر وظایف شهرداری‌ها در هلند است [۳۳].

مدیریت در سطح مؤسسات آموزشی

تمام مدارس، دارای یک نهاد صلاحیت‌دار قانونی هستند که به آن شورای مدرسه گفته می‌شود. این نهاد، مسئولیت اداره و مدیریت مدرسه یا مدارس تحت سرپرستی خود را برعهده دارد. مهم‌ترین فعالیت‌های مدیریت شامل مراقبت از جنبه‌های مادی سازمان مدرسه و به‌ویژه تأمین هزینه‌های جاری و هزینه‌های پرسنلی است. همچنین مدیریت به تعیین سیاست‌ها در مورد برنامه درسی، مسائل پرسنلی (استخدام و برکناری کارکنان و غیره) و پذیرش دانش‌آموزان مربوط می‌شود. نهاد صلاحیت‌دار مسئول آنچه در مدرسه رخ می‌دهد، به میزانی که تحت قوانین قانونی قرار دارد، است. برخی از اختیارات شورای مدرسه ممکن است به مدیر مدرسه واگذار شود، اما مسئولیت همچنان با نهاد صلاحیت‌دار باقی می‌ماند [۳۳].

۲-۳-۲. نظام آموزش عمومی

در هلند، آموزش اجباری برای کودکان بین سن ۵ تا ۱۶ سال است. هر کودک باید از اولین روز مدرسه در ماه بعد از پنجمین سال تولد خود، تمام‌وقت به مدرسه برود. هر چند تحصیل از سن ۵ سالگی اجباری شده است، اما اکثر کودکان از سن ۴ سالگی شروع به رفتن به مدرسه می‌کنند و تا زمانی که کودک ۱۶ ساله شود ادامه دارد [۳۰].

نظام آموزشی در هلند به دوره‌ها و مقاطع زیر تقسیم می‌شود که در ادامه به شرح هر یک پرداخته شده است.

■ مراقبت و آموزش در دوران کودکی (VVE)^۱

مراکز مهد کودک برای کودکان تا سن ۴ سال خدمات ارائه می‌دهند. آنها اغلب به گروه‌های نوزادان، کودکان نوپا و پیش‌دبستانی تقسیم می‌شوند. آموزش در دوران کودکی برای گروه هدف کودکان ۲،۵ تا ۴ ساله تحت نظارت شهرداری است. شهرداری‌ها موظفند برای هر کودک ۲،۵ تا ۴ ساله، حداقل ۹۶۰ ساعت آموزش در دوران کودکی ارائه کنند که به‌طور متوسط حدود ۱۶ ساعت در هفته (۴۰ هفته) است [۳۴].

■ آموزش ابتدایی

کودکان در هلند می‌توانند از سن چهار سالگی به مدرسه بروند، اما حضور در مدرسه قبل از سن پنج سالگی اجباری نیست. به‌منظور کمک به کودکان کمتر از چهار سال جهت انطباق با محیط مدرسه، این امکان برای آنها فراهم می‌شود تا به مدت نیم‌روز در دوره ۲ ماهه قبل از تولد چهار سالگی خود به مدرسه بروند. معمولاً کودکان در سن ۱۲ سالگی و حداکثر تا ۱۴ سالگی مدرسه ابتدایی را به پایان می‌رسانند (مقطع ابتدایی ۸ سال به طول می‌انجامد). مدارس ابتدایی اختیار تصمیم‌گیری در مورد سازمان داخلی خود و گروه‌بندی دانش‌آموزان را دارند. در بیشتر مدارس ابتدایی دانش‌آموزان براساس سن گروه‌بندی می‌شوند، ولی برخی دیگر از مدارس مبنای گروه‌بندی را سطح رشد یا توانایی دانش‌آموزان قرار داده‌اند [۳۵].

■ آموزش متوسطه

آموزش متوسطه شامل تمام انواع آموزش‌هایی است که بعد از آموزش ابتدایی می‌آید که به دو نوع آموزش عمومی و آموزش حرفه‌ای تقسیم می‌شود. این مقطع برای دانش‌آموزان ۱۲ تا ۱۶ سال (در برخی برنامه‌ها ۱۲ تا ۱۸ سال) است.

آموزش متوسطه عمومی: آموزش متوسطه عمومی در هلند به دو نوع تقسیم می‌شود:

– آموزش متوسطه عمومی^۱ (HAVO): این برنامه پنج سال به طول می‌انجامد و برای دانش‌آموزان ۱۲ تا ۱۷ سال است. در این دوره به دانش‌آموزان دانش عمومی پایه ارائه می‌شود، به طوری که آنها برای آموزش عالی حرفه‌ای آماده می‌شوند. دانش‌آموزان در حال تحصیل در این دوره می‌توانند به صلاح‌دید خود به نوع دیگر آموزش متوسطه عمومی یعنی آموزش پیش‌دانشگاهی منتقل شوند. پس از گذراندن دروس پایه در این نوع آموزش متوسطه که سه سال به طول می‌انجامد، دانش‌آموزان وارد مرحله دوم این دوره می‌شوند که ملزم به انتخاب یکی از چهار ترکیب موضوعی هستند که هر گروه از موضوعات شامل یک جزء اجباری و یک جزء اختیاری است [۳۶].

– آموزش پیش‌دانشگاهی^۲ (VWO): این دوره ۶ سال به طول می‌انجامد و برای دانش‌آموزان ۱۲ تا ۱۸ سال است و آنان را برای تحصیل در دانشگاه آماده می‌کند. در این دوره بر موضوعات آکادمیک و مهارت‌های تفکر انتقادی تأکید می‌شود. دوره آموزش پیش‌دانشگاهی به دو دوره سه‌ساله تقسیم که دوره دوم از سال چهارم شروع می‌شود که همانند دوره آموزش متوسطه عمومی دانش‌آموزان در مرحله یا دوره دوم باید یکی از چهار ترکیب موضوعی را انتخاب کنند که هر ترکیب شامل یک جزء اجباری و یک جزء اختیاری است. در این دوره برخی از مدارس برنامه‌های دوزبانه ارائه می‌دهند که در این برنامه از سال اول به بعد حدود نیمی از دروس به زبان انگلیسی تدریس می‌شود [۳۶].

آموزش حرفه‌ای: در دوره متوسطه آموزش حرفه‌ای به دو نوع آموزش متوسطه پیش حرفه‌ای و حرفه‌ای تقسیم می‌شود:

– آموزش متوسطه پیش حرفه‌ای^۳ (VMBO): این برنامه آموزش مقدماتی حرفه‌ای، چهار سال طول می‌کشد و دانش‌آموزان را برای آموزش حرفه‌ای در سطح بعدی (MBO) آماده می‌کند و بر مهارت‌های عملی و همچنین موضوعات نظری تمرکز دارد. دانش‌آموزان در این دوره می‌توانند از بین چهار مسیر یادگیری یکی را انتخاب کنند که شامل: برنامه نظری، برنامه ترکیبی، برنامه حرفه‌ای مدیریت متوسط و برنامه حرفه‌ای پایه [۳۷].

به‌عنوان بخشی از سیاست‌ها آموزش با نیازهای ویژه در این دوره، دو اقدام یا پشتیبانی صورت می‌پذیرد:

اول، به دانش‌آموزانی که پس از انتخاب یکی از مسیرهای فوق برای پیشبرد برنامه خود به کمک موقت نیاز دارند، پشتیبانی آموزشی (LWOO) ارائه می‌شود تا آنان را قادر به دریافت گواهینامه پایان تحصیلات (VMBO) کنند.

دوم، به دانش‌آموزانی که بعید به نظر می‌رسد از طریق چهار مسیر فوق‌الذکر حتی با حمایت و پشتیبانی قادر به دریافت مدرک باشند. به این دانش‌آموزان، آموزش عملی (PRO) ارائه می‌شود که برخلاف چهار مسیر یادگیری اشاره شده منجر به مدرک نمی‌شود و تنها دانش‌آموزان را برای ورود مستقیم به بازار کار منطقه‌ای آماده می‌کند [۳۷].

– آموزش متوسط حرفه‌ای^۴ (MBO): این نوع آموزش، یک آموزش کاربردی سطح متوسط بوده که دارای اهداف آموزشی سه‌گانه است. دانش‌آموزان با تحصیل در این دوره شایستگی‌ها، دانش و مهارت‌های مورد نیاز حرفه‌ای خاص را می‌آموزند. گروه هدف اصلی آن جوانان از سن ۱۶ سالگی هستند و سه بخش تجارت، مهندسی و فناوری، خدمات شخصی و اجتماعی و مراقبت‌های بهداشتی را دربرمی‌گیرد. دانش‌آموزان در این دوره، یادگیری در کلاس را با آموزش عملی ترکیب می‌کنند. این دوره از یک سو برای دانش‌آموزانی که در پی افزایش شانس خود جهت ورود به بازار کار هستند مناسب است و از سوی دیگر برای اقتصاد و بازار کار بسیار با اهمیت است. چراکه نیروی کار ماهر کافی فراهم می‌کند. به همین دلیل دولت نیز اقدامات متعددی انجام می‌دهد تا از انطباق این آموزش با تغییرات روزافزون بازار کار اطمینان حاصل کند. دانش‌آموزان در این نوع آموزش می‌توانند یکی از دو مسیر یادگیری ذیل را انتخاب کنند:

۱. مسیر مدرسه‌محور (BOL)، که دانش‌آموزان بیشتر وقت خود را در مدرسه می‌گذرانند.

۲. مسیر مبتنی بر کار (BBL)، که دانش‌آموزان توسط یک شرکت استخدام می‌شوند و یک یا دو روز در هفته به مدرسه می‌روند.

در آموزش متوسط حرفه‌ای طیف گسترده‌ای از دوره‌ها در چهار سطح آموزشی ارائه می‌شود. بر همین اساس مدارک تحصیلی این دوره

1. Hoger Algemeen Voortgezet Onderwijs
2. Voorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs
3. Voorbereidend Middelbaar Beroepsonderwijs
4. Middelbaar Beroepsonderwijs

می‌تواند از سطوح ۱ تا ۴ متغیر باشد که سطح ۴، بالاترین سطح است و امکان دسترسی به آموزش عالی حرفه‌ای (HBO) را فراهم می‌کند. این سطوح عبارتند از:

سطح ۱- آموزش ابتدایی: دوره‌های این سطح، یک سال به طول می‌انجامد. این دوره‌ها، دانش‌آموزان را برای بازار کار آماده می‌کند یا آنها را قادر می‌سازد تا به دوره سطح ۲ پیشرفت کنند. برای ورود به این دوره، هیچ‌گونه شرط پذیرش وجود ندارد.

سطح ۲- آموزش حرفه‌ای پایه: دوره‌های این سطح یک تا دو سال به طول می‌انجامد و دانش‌آموزان را برای مشاغل عملی مانند آرایشگری یا مکانیک آموزش می‌دهد. شرایط پذیرش این دوره، تکمیل یک برنامه حرفه‌ای پایه در آموزش متوسطه پیش حرفه‌ای است.

سطح ۳- آموزش حرفه‌ای: این دوره‌ها دو تا سه سال طول می‌کشد. دانش‌آموزان، آموزش می‌بینند که وظایف مختلفی را به‌طور مستقل در زمینه شغلی انتخابی خود انجام دهند، برای مثال به‌عنوان دستیار پرستار یا مکانیک ارشد. شرایط پذیرش این دوره، تکمیل برنامه حرفه‌ای در VMBO، یا تکمیل موفقیت‌آمیز سه سال اول دوره متوسطه عمومی (HAVO) یا آموزش پیش دانشگاهی (VWO) است.

سطح ۴- آموزش مدیریت میانی: این دوره‌ها سه تا چهار سال به طول می‌انجامد. دانش‌آموزان این دوره آموزش می‌بینند که تمام وظایف مربوط به شغل انتخابی خود را به‌طور مستقل انجام دهند. نمونه‌هایی از مشاغل عبارتند از: مدیر فروشگاه یا تکنسین توان‌بخشی. دانش‌آموزانی که دوره خود را با موفقیت به پایان برسانند می‌توانند به آموزش عالی حرفه‌ای (HBO) بروند. شرایط پذیرش این دوره، تکمیل برنامه حرفه‌ای در VMBO، یا تکمیل سه سال اول تحصیلات متوسطه عمومی (HAVO) یا آموزش پیش دانشگاهی (VWO) است [۳۸].

دانش‌آموزان در پایان دوره متوسطه خود در امتحانات سراسری شرکت می‌کنند و نتایج صلاحیت، آنها را برای ادامه تحصیل مشخص می‌کند. سیستم آموزشی هلند برای حمایت از استعدادها و نیازهای متنوع دانش‌آموزان طراحی شده است و تضمین می‌کند که آنها فرصت‌های متعددی برای آموزش عالی یا آموزش حرفه‌ای براساس علایق و توانایی‌های خود دارند.

■ آموزش پس از متوسطه غیر آموزش عالی

در هلند، تحصیلات پس از متوسطه غیر آموزش عالی به برنامه‌های آموزشی اطلاق می‌شود که پس از تحصیلات متوسطه انجام می‌شود، اما به مدرک دانشگاهی منتهی نمی‌شود. این سطح از آموزش معمولاً بر آموزش حرفه‌ای و مهارت‌های عملی متمرکز است که دانش‌آموزان را برای مشاغل خاص آماده می‌کند. در این دوره آموزش، محتوای برنامه درسی برای گسترش دانش، مهارت‌ها و شایستگی‌های دانش‌آموزانی طراحی شده است. محتوا تخصصی‌تر بوده، اما سطح آن پایین‌تر از آموزش عالی است. معمولاً طول این دوره‌ها از ۶ ماه تا دو یا سه سال متغیر است. به‌طور کلی، آموزش پس از متوسطه و غیر آموزش عالی در هلند با هدف تجهیز افراد به مهارت‌ها و دانش عملی مناسب برای بازارهای کاری خاص و کمک به نیروی کار ماهر است [۳۹].

با توجه به توضیحات فوق و ابعاد مورد بررسی در خصوص نظام آموزش عمومی کشور هلند، موارد زیر را به‌عنوان مهم‌ترین موارد می‌توان به‌طور خلاصه اشاره کرد:

■ ساختار نظام آموزشی هلند، به‌گونه‌ای است که یک سیاست آموزشی متمرکز را با مدیریت غیرمتمرکز ترکیب می‌کند. وزارتخانه، چارچوب و اهداف را مشخص می‌کند، مقامات ایالتی وظایف نظارتی و قانونی را برعهده دارند، در سطح محلی شهرداری‌ها وظیفه اجرای قانون آموزش اجباری را از طریق نظارت و تصویب برنامه‌های سالیانه دارند و در نهایت مدیریت مدارس نیز تأمین هزینه‌های جاری و هزینه‌های پرسنلی را بر دوش دارند.

■ یکی از ویژگی‌های مقطع متوسطه حرفه‌ای کشور هلند، تعریف دو مسیر یادگیری برای دانش‌آموزان است:

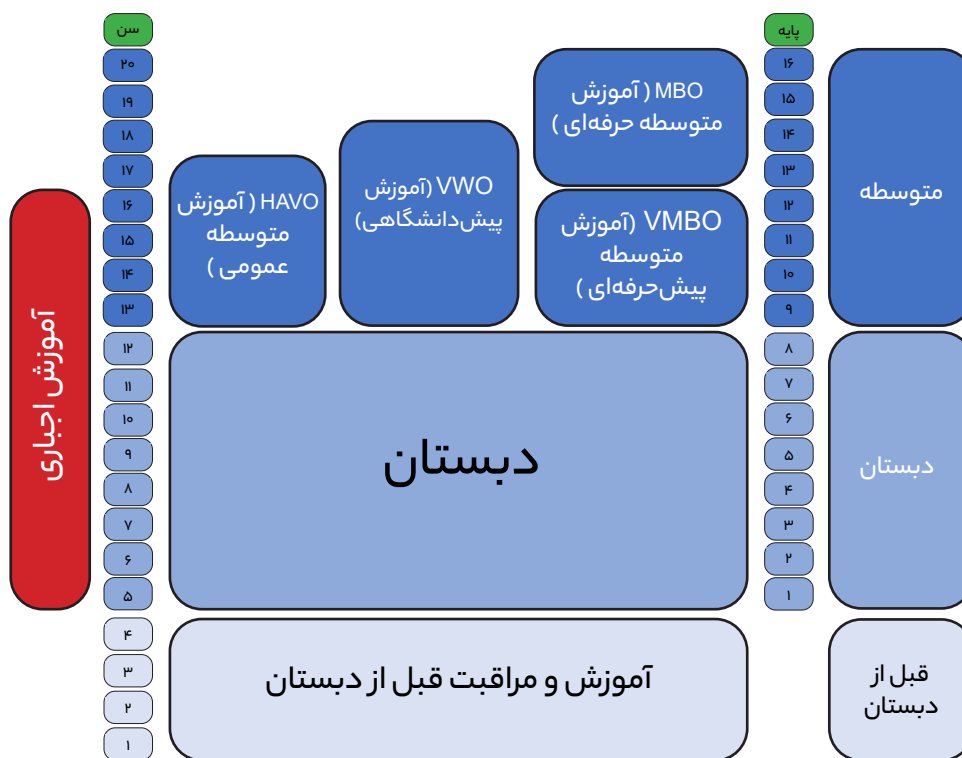
۱. مسیر مدرسه محور که دانش‌آموزان بیشتر وقت خود را در مدرسه می‌گذرانند،

۲. مسیر مبتنی بر کار که دانش‌آموزان توسط یک شرکت استخدام می‌شوند و یک یا دو روز در هفته به مدرسه می‌روند.

■ تعریف سطوح آموزشی متنوع در متوسطه حرفه‌ای که به مدارک حرفه‌ای و مهارتی منجر شده و افراد می‌توانند با کسب مدارک مهارتی در سطوح مختلف وارد بازار کار شوند.

■ مسئولیت آموزش پس از متوسطه غیر آموزش عالی در کشور هلند برعهده نظام آموزش عمومی است..

شکل ۳. ساختار نظام آموزشی کشور هلند

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

۲-۴-۲. ژاپن

۲-۴-۱. ساختار اداری

سیستم آموزشی در ژاپن توسط وزارت آموزش و پرورش، فرهنگ، ورزش، علوم و فناوری^۱ (MEXT) در سطح ملی، شورای آموزش و پرورش استان در سطوح استانی و شورای آموزشی شهرداری در سطح منطقه مدیریت می‌شود. MEXT در سال ۲۰۰۱ با ادغام وزارت آموزش و پرورش با آژانس علم و فناوری تأسیس شد [۴۰] و به‌عنوان دستگاه مرکزی مسئولیت امور آموزش و پرورش، سیاستگذاری و نظارت بر نظام آموزشی و همچنین پژوهش‌های علمی و فناوری این کشور را بر عهده دارد. ساختار این وزارتخانه به‌طور کلی شامل بخش‌های زیر است:

- دفتر برنامه‌ریزی امکانات و پیشگیری از بلایا:^۲ این دفتر بر اطمینان از طراحی زیرساخت‌ها و تأسیسات عمومی برای مقاومت در برابر بلایایی مانند زلزله، سونامی و سیل تمرکز دارد.
- دفتر سیاست آموزشی:^۳ این دفتر، مسئول تدوین و اجرای سیاست‌های آموزشی ملی است و شامل بخش‌های سیاست، اصلاحات آموزشی و امور بین‌الملل، برنامه‌ریزی پژوهشی، سیاست منابع انسانی آموزشی، ارتقای یادگیری مادام‌العمر، ارتقای یادگیری جامعه، برابری جنسیتی، یادگیری جامعه و بخش ایمنی است.
- دفتر آموزش ابتدایی و متوسطه:^۴ مسئول تدوین و اجرای سیاست‌های مربوط به آموزش از پیش‌دبستانی تا متوسطه است.

1. Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology (MEXT)
2. Department of Facilities Planning and Disaster Prevention
3. Education Policy Bureau
4. Elementary and Secondary Education Bureau

- دفتر آموزش عالی: ^۱مسئول نظارت و ارتقای سیستم آموزش عالی در این کشور است.

- دفتر سیاستگذاری علم و فناوری: ^۲مسئول برنامه‌ریزی و طراحی سیاست‌های اساسی برای ارتقای علم و فناوری است.

- دفتر ترویج پژوهش: ^۳سیاست‌هایی را برای ترویج تحقیقات علمی مبتنی بر ایده‌های خلاقانه و تحقیقات مرتبط با برنامه‌های کاربردی آینده پیش می‌برد.

- دفتر تحقیق و توسعه: ^۴تحقیق و توسعه را برای رسیدگی به مشکلات اجتماعی مانند مسائل زیست‌محیطی و انرژی و زلزله و پیشگیری از بلایا ترویج می‌کند.

- آژانس ورزشی ژاپن: ^۵این قسمت در تلاش است تا سیاست‌های مرتبط با ورزش را ترویج کند و کشوری با محوریت ورزش را تحقق بخشد.

- آژانس امور فرهنگی: ^۶با هدف دستیابی به یک «ملت جدید مبتنی بر فرهنگ و هنر» از طریق ارتقای هنر و فرهنگ فعالیت می‌کند [۴۱].

اداره آموزش و پرورش ژاپن در سطح ملی: سیستم آموزشی ژاپن، ساختار نسبتاً متمرکزی دارد و وزارت آموزش، فرهنگ، ورزش، علم و فناوری (MEXT) مسئول تمام آموزش‌ها در ژاپن است. این وزارتخانه در مورد تأسیس مؤسسات آموزشی جدید تصمیم می‌گیرد و بودجه تمامی مؤسسات آموزشی ملی و کمک‌های بلاعوض برای مؤسسات خصوصی را تعیین می‌کند. این وزارتخانه، مسئول نظارت بر تعدادی از سازمان‌های تحقیقاتی نیز است. همچنین دستورالعمل‌هایی را برای برنامه درسی ملی آموزش ابتدایی، متوسطه اول و متوسطه دوم منتشر می‌کند. این امر حتی در مورد آموزش پیش‌دبستانی تا پایه‌های بالاتر از آموزش متوسطه و نیز برای آموزش ویژه نیز اعمال می‌شود [۴۲].

از زمان اجرای اصل عدم تمرکز پس از جنگ جهانی دوم، هیچ رابطه سلسله‌مراتبی بین دولت مرکزی و محلی وجود نداشته است. این بدان معناست که هر سطح از سیاستگذاری برابر و مستقل است. با این حال، دولت مرکزی بر روابط بین رؤسای دولت‌های محلی و مدارس نظارت دارد [۴۲]. به‌طور کلی در ژاپن، وزارت آموزش و پرورش، فرهنگ، ورزش، علوم و فناوری اختیار بیشتر فعالیت‌های آموزشی را دارد و از طریق توصیه‌های غیررسمی از بالا، ساختار اداری تمایل دارد به‌عنوان یک سیستم متمرکز عمل کند.

وزارت آموزش و پرورش، فرهنگ، ورزش، علوم و فناوری که مسئول تعلیم و تربیت مردم و اعتلا و اشاعه علوم و فرهنگ جامعه بوده به حکم قانون دارای اختیاراتی به شرح ذیل است:

(الف) فراهم کردن امکانات لازم به‌منظور گسترش و بهبود آموزش و پرورش برای عموم از طریق تدوین و تنظیم لوایح لازم و تقدیم آن به پارلمان،

(ب) تنظیم موازین و مقررات لازم برای تأسیس و احداث مؤسسات آموزشی و استخدام کارکنان و نظارت دقیق بر اجرای آنها در سطح کشور

(ج) صدور مجوز تأسیس دانشگاه‌ها، مؤسسات آموزش عالی ایالتی، محلی و خصوصی،

(د) کمک مالی به دولت‌ها و مقامات محلی آموزش و پرورش به تناسب نیاز آنان [۴۳].

اداره آموزش و پرورش در سطح استان: ژاپن ۴۷ استان دارد که در هر یک از آنها مسئولیت اداره امور آموزش و پرورش و اشاعه علوم و فرهنگ به‌عهده شورای آموزش و پرورش است. هر شورای آموزش و پرورش استان، متشکل از پنج عضو است که توسط فرماندار با موافقت مجمع استان منصوب می‌شوند. آنها چهار سال در این سمت هستند. این شورا، اداره مدارس متوسطه دوم و مدارس ویژه آموزش و پرورش در استان خود را برعهده داشته و بودجه و لوایح را به فرماندار پیشنهاد می‌کند. صدور گواهینامه معلمان و امور مربوط به استخدام و پرداخت حقوق آنان از وظایف دیگر این هیئت‌هاست. همچنین این شورا، کتاب‌های درسی مورد استفاده در مدارس را انتخاب می‌کند و بر کلیه مدارس دولتی، کتابخانه‌ها، موزه‌ها و سایر مؤسسات فرهنگی/آموزشی که توسط استان تأسیس شده‌اند نظارت می‌کند [۴۰].

1. Higher Education Bureau
2. Science and Technology Policy Bureau
3. Research Promotion Bureau
4. Research and Development Bureau
5. Japan Sports Agency
6. Agency for Cultural Affairs

اداره آموزش و پرورش در سطح شهرها: شوراهای آموزش و پرورش شهرداری، مدارس (عمدتاً در مقاطع ابتدایی و متوسطه اول) و مؤسسات آموزشی فرهنگی و اجتماعی (تالارهای شهروندی، کتابخانه‌ها، موزه‌ها و غیره) را که توسط شهرداری تأسیس می‌شوند را اداره می‌کنند. آنها همچنین برنامه‌های آموزشی شامل دوره‌ها و سخنرانی‌ها برای بزرگسالان و رویدادهای فرهنگی و ورزشی را اجرا می‌کنند [۴۳].

۲-۴-۲. نظام آموزش عمومی

آموزش عمومی ژاپن در دو دوره برنامه‌ریزی شده است: دوره اول از ادغام دوره ابتدایی و متوسطه اول است. دوره دوم نیز متوسطه دوم گفته می‌شود. دوره ابتدایی به مدت ۶ سال و از سن ۶ تا ۱۲ سالگی است، دوره متوسطه اول ۳ سال و تا سن ۱۵ سالگی ادامه دارد و متوسطه دوم نیز به مدت ۳ سال و تا پایان ۱۸ سالگی دانش آموز است. همچنین آموزش اجباری در ژاپن شامل آموزش ابتدایی (دوره ۶ ساله) و دوره متوسطه اول (دوره ۳ ساله) است که در مجموع ۹ سال به طول می‌انجامد و از سن ۶ تا ۱۵ سال است [۴۲].

■ مراقبت و آموزش در دوران کودکی

مهد کودک برای کودکان بین سن ۳ تا ۶ سال است. آموزش پیش از دبستان اجباری نیست و عمدتاً توسط مؤسسات خصوصی ارائه می‌شود. بدین ترتیب این دوره با دریافت شهریه از والدین کودکان ارائه می‌شود. همچنین مهدهای کودک، کودکان زیر ۳ سال را که به دلایل خاص نیاز به مراقبت روزانه دارند را می‌پذیرند (برای مثال کودکانی که هم پدر و هم مادرشان شاغل هستند). مهدهای کودک طبق قانون رفاه کودکان ایجاد شده‌اند و تحت اختیار وزارت بهداشت، کار و رفاه اداره می‌شوند. به رغم اجباری نبودن حضور کودکان در مهد کودک در صد قابل توجهی (بیش از ۹۰٪) از کودکان ژاپنی آموزش‌های پیش‌دبستانی را فرا می‌گیرند [۴۴].

■ آموزش ابتدایی^۱

تحصیلات ابتدایی اولین مرحله از تحصیلات اجباری بوده و کلیه کودکان بین ۶ تا ۱۲ سال لازم است به مدت ۶ سال در پایه‌های یکم تا ششم مدرسه ابتدایی شرکت کنند [۴۲]. نکته قابل توجه این است که تقریباً همه کودکان در مدارس دولتی تحت حمایت دولت‌های محلی ثبت نام می‌کنند. در مقطع ابتدایی، معمولاً یک معلم مسئول همه دروس است و کلاس درس نیز در طول مدت آموزش ثابت است. پس از اتمام این دوره گواهینامه پایان دوره ابتدایی اعطا می‌شود.

■ آموزش متوسطه

آموزش متوسطه عمومی در ژاپن در مدارس متوسطه اول (سه ساله) و متوسطه دوم (سه ساله) ارائه می‌شود. بیشتر مدارس دولتی تحت مدیریت شهرداری یا بخش‌داری هستند. تعداد محدودی از مدارس، مدارس ملی هستند و مستقیماً توسط وزارت آموزش، فرهنگ، ورزش، علم و فناوری اداره می‌شوند. از آوریل ۱۹۹۹، نوع جدیدی از مدارس ۶ ساله آموزش متوسطه، تحت عنوان «مدارس متوسطه یکپارچه» معرفی شد. مدارس متوسطه یکپارچه، ترکیبی از آموزش عمومی و تخصصی متوسطه اول و متوسطه دوم را پوشش می‌دهند. سه سال اول آموزش متوسطه اول ارائه می‌شود و سه سال دوم مربوط به آموزش متوسطه دوم است. یکی از مزایای این مدارس این است که دانش‌آموزان با ثبت نام در آن، مجبور به شرکت در آزمون ورودی مقطع متوسطه دوم نیستند و حذف آزمون، بار روانی و استرسی را که دانش‌آموزان در یک مقطع مهم در یادگیری و رشد خود تحمل می‌کنند را از بین می‌برد [۴۰].

■ آموزش متوسطه اول^۲

پذیرش در متوسطه اول، مستلزم گذراندن ۶ سال دوره ابتدایی است. آموزش مربوط به متوسطه اول، مرحله نهایی تحصیلات اجباری است. این دوره پایه‌های هفتم تا نهم را شامل شده و برای دانش‌آموزان بین ۱۲ تا ۱۵ سال ارائه می‌شود. مدارس متوسطه اول خصوصی ممکن است برای پذیرش امتحان ورودی برگزار کنند. ثبت نام در مدارس متوسطه اول معتبر رقابتی است. چراکه پذیرش در یک مدرسه با کیفیت تقریباً

1. Shōgakkō
2. Chūgakkō

ورود به یک دانشگاه سطح بالا را تضمین می‌کند [۴۰]. در این دوره هر معلم موضوعی خاص را تدریس می‌کند. پس از اتمام تحصیلات متوسطه اول، دانش‌آموزان گواهی پایان تحصیلات متوسطه اول^۱ دریافت می‌کنند [۴۵].

■ آموزش متوسطه دوم^۲

همه دانش‌آموزانی که دوره سه‌ساله متوسطه اول را به پایان رسانده باشند مجاز به مراجعه به مدارس متوسطه دوم (از طریق آزمون ورودی دبیرستان) یا کالج‌های فنی هستند. این دوره ۳ سال طول می‌کشد و برای سنین ۱۵ تا ۱۸ سال است. مدارس متوسطه دوم به دپارتمان‌ها تقسیم می‌شوند و هر معلم در رشته تخصصی خود در کلاس تدریس می‌کند. علاوه بر دوره‌های تمام‌وقت، دوره‌های پاره‌وقت و مکاتبه‌ای نیز وجود دارد. دوره‌های تمام‌وقت سه‌سال به طول می‌انجامد، در حالی که دوره‌های پاره‌وقت و مکاتبه‌ای سه‌سال یا بیشتر زمان می‌برد. دوره‌های پاره‌وقت و مکاتبه‌ای، عمدتاً برای کارگران جوانی است که قصد ادامه تحصیل در مقطع متوسطه دوم با روش‌های انعطاف‌پذیر و براساس نیازهای خود را دارند. دو نوع اصلی برنامه متوسطه دوم وجود دارد که نیازهای آموزشی و مسیرهای شغلی مختلف را برآورده می‌کند:

- **آموزش عمومی:**^۳ این دوره سه‌سال به طول می‌انجامد و پایه‌های دهم تا دوازدهم را پوشش می‌دهد و برای سنین ۱۵ تا ۱۸ سال است. هدف این دوره، تمرکز بر آماده‌سازی، دانش‌آموزان برای تحصیلات دانشگاهی است و فارغ‌التحصیلان این دوره معمولاً تحصیلات عالی را در دانشگاه‌ها یا کالج‌ها دنبال می‌کنند. در مورد تعداد واحدهای مورد نیاز در این دوره، هیچ مقررات ملی وجود ندارد و الزامات از مدرسه‌ای به مدرسه دیگر متفاوت است. باین حال بسیاری از مدارس برای فارغ‌التحصیلی دانش‌آموزان را ملزم به شرکت در ۷۴ واحد می‌کنند. واحدها به دو نوع اجباری و انتخابی تقسیم می‌شوند. واحدهای اجباری شامل: زبان ژاپنی، مطالعات اجتماعی، ریاضیات، علوم، هنر، زبان خارجی، اقتصاد خانه، مدیریت اطلاعات و مطالعات تلفیقی است. همچنین واحدهای انتخابی مواردی همچون تاریخ، زبان کلاسیک ژاپنی و غیره است که دانش‌آموزان بنا به علاقه خود آنها را انتخاب کنند. [۴۰]

- **آموزش حرفه‌ای:**^۴ هدف این دوره، ارائه آموزش‌های تخصصی و مهارت‌های عملی برای مشاغل خاص است. فارغ‌التحصیلان این دوره آماده ورود مستقیم به بازار کار هستند، همچنین آنها می‌توانند پس از اتمام این دوره در مؤسسات آموزش عالی با تمرکز بر رشته تخصصی خود ادامه تحصیل دهند. در این دوره، دانش‌آموزان هم‌دانش نظری و هم مهارت‌های عملی مربوط به حرفه انتخابی خود را دریافت می‌کنند. این دوره‌ها معمولاً سه‌سال به طول می‌انجامد و مخصوص دانش‌آموزان سنین ۱۵ تا ۱۸ سال است. در حالی که تمرکز اولیه بر آموزش حرفه‌ای است، اما برخی از دانش‌آموزان ممکن است پس از فارغ‌التحصیلی، تحصیل خود را در کالج‌ها یا دانشگاه‌های تخصصی ادامه دهند. همچنین بسیاری از مدارس حرفه‌ای با مشاغل و صنایع محلی همکاری دارند و بدین ترتیب فرصت‌های شغلی و شبکه مشاغل را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کنند

■ آموزش پس از متوسطه غیر آموزش عالی

این نوع آموزش، آموزش آزاد نیمه حرفه‌ای است که به مدت ۲ الی ۳ سال به فارغ‌التحصیلان مقطع متوسطه ارائه می‌شود. هدف این نوع آموزش، ارائه یک دوره کامل آموزش است، اما برای آنهایی که قصد ادامه تحصیل در کالج یا دانشگاه‌های ۴ ساله را دارند، امکان ادامه تحصیل نیز فراهم است [۴۳].

در ادامه به مهم‌ترین نکات مطرح شده در خصوص نظام آموزش عمومی کشور ژاپن پرداخته می‌شود:

- وزارت آموزش، فرهنگ، ورزش، علوم و فناوری مسئولیت‌ها و وظایف مربوط به آموزش عمومی را بر عهده دارد که در سه سطح ملی، استانی و شهرها تقسیم شده است.

- سن آموزش اجباری در ژاپن از ۶ الی ۱۵ سالگی بوده و طول مقاطع نیز به ترتیب دبستان ۶ سال، متوسطه اول ۳ سال و متوسطه دوم نیز ۳ سال است.

- مسئولیت ارائه آموزش‌های پس از متوسطه غیر آموزش عالی بر عهده آموزش رسمی عمومی ژاپن است.

1. Chugakko Sotsugyo Shameisho
2. Kōkō
3. Futsū Kōkō
4. Senmon Kōkō

شکل ۴. ساختار نظام آموزشی کشور ژاپن

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

۳. مقایسه ساختار اداری و مقاطع تحصیلی در کشورهای منتخب

هریک از کشورهای آلمان، فنلاند، هلند و ژاپن از نظر ساختار اداره کردن نظام آموزشی، نهادهای متولی، سن آموزش (اجباری)، طول و ترکیب مقاطع و همچنین مدارک ارائه شده و قابلیت هر مدرک شرایط و ویژگی‌های خاص خود را دارند. در جدول زیر هر یک از مؤلفه‌های فوق به تفکیک کشورها خلاصه شده است.

جدول ۲. ویژگی‌های نظام‌های آموزش رسمی عمومی کشورهای آلمان، فنلاند، هلند و ژاپن

مدرک تحصیلی و قابلیت استفاده آن	سن آموزش و مقاطع تحصیلی			ساختار اداره کردن	کشور
	سن ورود و خروج	مقاطع تحصیلی	آموزش اجباری	میزان تمرکز و وزارت مرتبط	
-	۶ تا ۱۰ سال	قبل از دبستان			آلمان
-	۶ تا ۱۰ سال	دبستان			
ESA - منجر به اشتغال و آموزش در سیستم دوگانه می‌شود.	Hauptschule ۱۵ تا ۱۸ سال	متوسطه اول	۶-۱۵ سال	غیرمتمرکز - وزارت آموزش و تحقیقات	آلمان
MSA - منجر به ادامه تحصیل می‌شود.	Realschule ۱۶ تا ۱۸ سال				
Abitur ^۱ منجر به ورود به آموزش عالی می‌شود. Allgemeine Hochschulreife	Gymnasium ۱۸ تا ۱۹ سال				
Fachhochschulreife منجر به ورود به دانشگاه‌های علمی - کاربردی می‌شود.	Berufliches Gymnasium	متوسطه دوم	۶-۱۵ سال	غیرمتمرکز - وزارت آموزش و تحقیقات	آلمان
	Berufsfachschule				
	Fachoberschule				
	Berufsoberschule				
(Fachhochschulreife) و (Abitur) منجر به ورود به آموزش عالی یا دانشگاه‌های علمی - کاربردی می‌شود. قابلیت استخدام فارغ التحصیلان را افزایش می‌دهد.	آموزش حرفه‌ای در سیستم دوگانه ۱۵ تا ۱۸ سال				
مدارک آزاد غیررسمی جهت کسب قابلیت‌های بیشتر از جمله آماده‌سازی برای ورود به مشاغل خاص	ورود ۱۸ سال و طول دوره ۱-۲ سال	بعد از متوسطه غیر آموزش عالی			

۱. این مدرک برای دانشجویانی که مایل به ادامه تحصیلات عالی در دانشگاه‌ها یا دانشگاه‌های علمی کاربردی در آلمان هستند، ضروری است و معادل دیپلم دبیرستان در کشورهای دیگر است.

کشور	ساختار اداره کردن	سن آموزش و مقاطع تحصیلی		
		میزان تمرکز و وزارت مرتبط	آموزش اجباری	مقاطع تحصیلی
فنلاند	ترکیبی از تمرکز و عدم تمرکز - وزارت آموزش و فرهنگ	۶ تا ۱۸ سال	قبل از دبستان	۰ تا ۷ سال که ۶ تا ۷ سالگی اجباری است.
			دبستان و متوسطه اول	۷ تا ۱۶ سال (۹ سال تحصیلی)
			متوسطه دوم	آموزش متوسطه عمومی ۱۶ تا ۱۹ سال (بزرگسالان نیز می‌توانند شرکت کنند).
			متوسطه دوم	آموزش متوسطه حرفه‌ای (VET) ۱۶ تا ۱۹ سال بزرگسالان نیز می‌توانند شرکت کنند.
			بعد از متوسطه غیر آموزش عالی	بعد از ۱۹ سالگی
هلند	ترکیبی از تمرکز و عدم تمرکز - وزارت فرهنگ، آموزش و علوم	۵ تا ۱۶ سال	قبل از دبستان	۰ تا ۵ - ۴ سال
			دبستان	۵ - ۴ سال تا ۱۳ - ۱۲
			متوسطه	آموزش متوسطه پیش حرفه‌ای (VMBO) ۱۲ تا ۱۶ سال
			متوسطه	سطح ۱: ورود به بازار کار
			متوسطه	سطح ۲: ورود به بازار کار
			متوسطه	سطح ۳: ورود به بازار کار
			متوسطه	سطح ۴: ورود به آموزش عالی حرفه‌ای (HBO)
			متوسطه	دیپلم HAVO - دانشجویان را برای آموزش عالی حرفه‌ای (HBO) در دانشگاه‌های علمی کاربردی آماده می‌کند.
			متوسطه	آموزش متوسطه عمومی (HAVO) ۱۲ تا ۱۷ سال
هلند	آموزش عالی	بعد از متوسطه غیر آموزش عالی	آموزش پیش دانشگاهی (VWO) ۱۲ تا ۱۸ سال	
		بعد از متوسطه غیر آموزش عالی	مدارک آزاد رسمی جهت کسب قابلیت‌های بیشتر - منجر به آماده‌سازی بیشتر برای مشاغل تا ۳ سال. بسته به نوع دوره بین ۶ ماه	
کشور	ساختار اداره کردن	میزان تمرکز و وزارت مرتبط	آموزش اجباری	سن ورود و خروج
				مدرک تحصیلی و قابلیت استفاده آن
کشور	ساختار اداره کردن	میزان تمرکز و وزارت مرتبط	آموزش اجباری	سن ورود و خروج
				مدرک تحصیلی و قابلیت استفاده آن

مدرک تحصیلی و قابلیت استفاده آن	سن آموزش و مقاطع تحصیلی			ساختار اداره کردن	کشور
	سن ورود و خروج	مقاطع تحصیلی	آموزش اجباری	میزان تمرکز و وزارت مرتبط	
-	۳ تا ۶ سال	قبل از دبستان			
-	۶ تا ۱۲ سال	دبستان			
گواهی فارغ التحصیلی متوسطه اول - منجر به پذیرش در سطح متوسطه دوم می‌شود.	۱۲ تا ۱۵ سال	متوسطه اول			
Kōkō Sotsugyō Shomeisho - معمولاً منجر به ادامه تحصیل در آموزش عالی می‌شود.	۱۵ تا ۱۸ سال	متوسطه دوم	۶ تا ۱۵ سال	متمرکز، همراه با درجانی از عدم تمرکز	ژاپن
Kōkō Sotsugyō Shomeisho - منجر به ورود فوری به بازار کار و همچنین آموزش‌های حرفه‌ای بیشتر می‌شود.					
مدارک آزاد رسمی جهت کسب قابلیت‌های بیشتر - منجر به آماده‌سازی بیشتر برای مشاغل	۳ سال بسته به نوع آموزش بین‌اتا	بعد از متوسطه غیر آموزش عالی			

در جدول فوق، ویژگی‌های ساختاری، سن تحصیل و مدارک تحصیلی که در نظام‌های آموزشی چهار کشور آلمان، هلند، فنلاند و ژاپن ارائه شده است که به تفکیک سه حوزه فوق با یکدیگر مقایسه می‌شوند.

الف) ساختار اداری: با توجه به جدول فوق، ساختار نظام آموزشی در چهار کشور مورد بررسی در طیفی از غیر متمرکز (آلمان) تا ترکیبی از متمرکز و غیر متمرکز (فنلاند و هلند) و در نهایت حدوداً متمرکز (ژاپن) قرار دارند. علاوه بر این، مسئولیت امور آموزش (اعم از آموزش و پرورش و آموزش عالی که شامل آموزش پزشکی و غیر پزشکی می‌باشد) بر عهده یک وزارتخانه است که این امر نیز در انسجام سیاستگذاری و اجرای برنامه‌ها می‌تواند اثر گذار باشد. برای مثال در کشور هلند، وزارتخانه، مسئول ساختار و بودجه، هماهنگی سیاست علمی، سیاستگذاری فرهنگی و رسانه‌ای در حوزه آموزش، کنترل از طریق اعمال استانداردها کمی و کیفی و مواردی از این قبیل است و تصمیمات در سطوح پایین‌تر به ترتیب در سطح منطقه، محل و مدارس اتخاذ می‌شود. برای مثال تأمین هزینه‌های جاری و هزینه‌های پرسنلی از اهم فعالیت‌های مدیر مؤسسه/مدرسه است.

بررسی نحوه اداره کردن نظام آموزش رسمی عمومی در کشورهای فوق با توجه به نظام سیاسی - اداری حاکم بر این کشورها قابل بحث است. برای مثال در کشور آلمان، دولت فدرال مسئولیت بسیار محدودی در قبال آموزش دارد. به طوری که تصویب قوانین آموزشی و اداره این امور به طور کامل بر عهده ایالت‌هاست و دولت فدرال تنها در اموری که قانون اساسی اجازه داده باشد (همچون کمک‌های مالی) اجازه ورود دارد. این مهم در کشور ژاپن به میزان قابل توجهی متفاوت است. به طوری که طبق قانون اساسی این کشور دولت‌های محلی اختیارات محدود قانونگذاری و اجرایی دارند و دولت مرکزی در این زمینه اختیارات قابل توجهی دارد، اما در هلند نوع اداره ترکیبی از تمرکز و عدم تمرکز است. به گونه‌ای که مسئولیت کلی اداره نظام آموزشی بر عهده دولت و وزیر مربوطه است و از این طریق چارچوب کلی و الزامات قانونی برای نظام آموزشی تعیین می‌شود که مدارس باید در آن چارچوب فعالیت کنند، نقش مقامات ایالتی نیز محدود به وظایف نظارتی است. مدارس دولتی در هلند توسط شورای شهرداری اداره می‌شود و این شورا، مسئول اداره و کیفیت آموزش و نیل به اهداف آموزشی است. می‌توان گفت

در کشور فنلاند نوع اداره کرد و مدیریت به گونه‌ای دیگر است، به طوری که علاوه بر وزارخانه مربوطه برخی سازمان‌ها و مؤسسات مرکزی (همچون آژانس ملی آموزش فنلاند) نیز وجود دارند که هر چند توسط وزارخانه‌ها هدایت می‌شوند، اما در تصمیمات خود مستقل بوده و بخش قابل توجهی از امور مربوط به توسعه آموزش (شامل تهیه برنامه درسی ملی و الزامات مربوط به مدارک تحصیلی و جمع‌آوری و انتشار داده‌ها و آمار مربوط) را برعهده دارد.

ب) نظام آموزشی رسمی عمومی: نظام‌های آموزش رسمی عمومی در کشورهای بررسی شده از ابعاد مختلفی قابل بررسی هستند، که در این گزارش با تأکید بر ساختار آموزشی، سن آموزش و مقاطع و دوره‌های تحصیلی مورد بررسی قرار گرفته است.

ساختار آموزشی و سن آموزش: به طور کلی می‌توان گفت کشورهای بررسی شده سه مقطع ابتدایی، متوسطه اول و متوسطه دوم را به عنوان مقاطع اصلی در نظر گرفته‌اند، هر چند که دوره‌های قبل از دبستان و بعد از متوسطه دوم (غیر آموزش عالی) نیز در هر چهار کشور دیده می‌شود. در این بین، سن آموزش اجباری و طول مقاطع و دوره‌های تحصیلی یا سن ورود و خروج به این مقاطع تا اندازه‌ای در بین چهار کشور متفاوت بوده است. سن آموزش اجباری در سه کشور از چهار کشور فوق (آلمان، فنلاند و ژاپن) از ۶ سالگی شروع شده و تنها هلند آن را پنج سالگی تعیین کرده است، اما پایان این آموزش‌ها در کشورهای فوق تا اندازه‌ای با یکدیگر متفاوت است، به طوری که در آلمان و ژاپن ۱۵ سالگی، در هلند ۱۶ سالگی و در فنلاند ۱۸ سالگی مشخص شده است و در این بین تنها در کشور فنلاند آموزش پیش دبستان به مدت یک سال (از ۶ تا ۷ سالگی) اجباری است و در سایر کشورها به اختیار خانواده‌هاست.

مقاطع تحصیلی: نکته مهم در خصوص مقاطع تحصیلی به دوره متوسطه اول و دوم مربوط است. در کشورهای بررسی شده، مسیرهای متنوع و متعددی برای تحصیل به ویژه در متوسطه دوم پیش‌بینی شده است که دانش‌آموزان را با امکان انتخاب ادامه تحصیل با ورود به بازار کار مواجه می‌کند. بیشترین میزان تنوع در این زمینه مربوط به نظام آموزشی کشور آلمان است، به طوری که چهار نوع آموزش که تأکید قابل توجهی بر آموزش حرفه‌ای نیز دارند در این سیستم وجود دارد، همچنین نوع دوگانه آن که ترکیبی از آموزش در محل کار و مدرسه است، بسیار محبوب و موفق بوده است. در نظام آموزشی هلند نیز تلاش شده است تا رویکرد مشابهی تحت عنوان آموزش متوسطه حرفه‌ای (MBO) اتخاذ شود که در پی افزایش شانس ورود به بازار کار افراد است. به طور کلی تأکید و توجه به آموزش‌های حرفه‌ای چه در ساختار آموزشی کشورهای بررسی شده و چه از نظر سایر حمایت‌های دولت مورد توجه بوده است، هر چند که میزان این توجه اندکی با یکدیگر متفاوت بوده و برخی دوره‌های طراحی شده نیز با توجه به همکاری قابل توجه بخش صنعت با آموزش به موفقیت‌های قابل توجهی دست یافته است.

مدارک تحصیلی: مدارک تحصیلی ارائه شده توسط نظام آموزشی نیز برای فارغ‌التحصیلان این دوره‌ها از تنوع بالایی برخوردار است. از نظر مدارک ارائه شده در نظام‌های آموزشی بررسی شده برخی از مدارک ارائه شده منجر به ادامه تحصیل در نظام آموزش عالی شده (همچون Abiture در آلمان)، برخی منجر به ورود به بازار کار می‌شود (که از تنوع بسیار بالایی در نظام‌های آموزشی بررسی شده برخوردار است) و برخی نیز علاوه بر بازار کار این قابلیت را برای فارغ‌التحصیلان آن با استفاده از مدرک تحصیلی امکان ورود به بازار کار را به دست می‌آورند. برای مثال افراد با داشتن مدرک متوسطه اول ESA در آلمان می‌توانند وارد بازار کار شوند و این به معنای کوتاه شدن دوره آموزش عمومی برای کسانی است که قصد ادامه تحصیل در سطح آموزش عالی را نداشته و خواهان ورود به بازار کار هستند.

به طور کلی ابعاد مختلفی در تحلیل موارد فوق می‌تواند مورد بررسی قرار گیرد، از جمله زمینه و بستر شکل‌گیری، محیط برنامه و پیامدهای اجرایی. پر واضح است که ساختار اداره کرد نظام‌های آموزشی در هر کشور در بستر و زمینه ساختار کلان اداری آن کشور تعریف شده و قابل بررسی است. در این زمینه، کشور آلمان با ساختار سیاسی - اداری فدرال شرایط را برای ورود دولت‌های محلی جهت اتخاذ سیاست‌ها و تصمیمات مقتضی با شرایط ایالت فراهم کرده است که حوزه آموزش نیز از آن مستثنا نیست. در خصوص سایر کشورها نیز این مهم جاری است، مانند کشور هلند که شهرداری‌ها در این کشور از اختیارات قابل توجهی برخوردار هستند، به طوری که در بخش آموزش و پرورش نیز مسئولیت‌های مهمی همچون نظارت و کیفیت بخشی برنامه‌ها را برعهده دارد، یا در فنلاند به عنوان کشوری که در سیاست‌های خود تأکید

ویژه‌ای بر عدالت اجتماعی دارد، اجباری بودن دوره پیش دبستان در راستای دستیابی تمامی کودکان به آموزش با کیفیت بدون در نظر گرفتن پیشینه اقتصادی و اجتماعی قابل بررسی است.

در خصوص ساختار مربوط به سن آموزش، طول و ترکیب مقاطع نیز می‌توان گفت محیط اجرای برنامه و پیامدهای حاصل از آن در شکل‌گیری، اجرا و اصلاح چارچوب‌های برنامه مؤثر است. کشور آلمان، به‌عنوان یکی از کشورهای صنعتی دنیا دارای محیطی است که جذب فارغ‌التحصیلان مهارتی (حتی در سطوح پایین) با سهولت قابل توجهی ممکن است، امری که در تعریف مقاطع، میزان توجه به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و تعریف مقاطع و مدارک مرتبط اثرگذار است. براین اساس وجود دوره‌های متنوع در متوسطه دوم آموزش فنی و حرفه‌ای و طراحی دوره‌های کارآموزی و نحوه ارتباط با صنایع و ... قابل توجه است.

۴. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

مطالعه حاضر به بررسی ساختار اداره کرد، ترکیب مقاطع تحصیلی و سن ورود و خروج به نظام آموزش رسمی عمومی در چهار کشور آلمان، فنلاند، هلند و ژاپن اختصاص داشت. بررسی اسناد مربوط به نظام‌های آموزشی کشورهای فوق نشان داد دولت در اداره کردن این حوزه نقش مهمی دارد. این نقش در برخی کشورها همچون آلمان برعهده ایالت‌ها بوده که نشان از عدم تمرکز قابل توجه دارد، در برخی کشورها همچون فنلاند و هلند ترکیبی از تمرکز و عدم تمرکز و در کشوری همچون ژاپن با تمرکز بیشتری قابل مشاهده است. همچنین دستگاه متولی نظام آموزشی (آموزش و پرورش، آموزش عالی و ...) در کشورهای مطالعه شده معمولاً یک وزارتخانه بوده و از این رو می‌توان گفت انسجام قابل توجهی در فرایند تدوین، تصویب و اجرای سیاست‌ها وجود دارد. به طوری که نتایج مطالعه نشان می‌دهد وزارتخانه‌های متولی، امور ستادی را برعهده داشته و تمرکز آنها بر اتخاذ تصمیمات و سیاست‌های مربوط است و امور مربوط به صف توسط سطوح دیگر همچون دولت‌های محلی و شهرداری‌ها پیگیری می‌شود.

اما در بررسی ساختار آموزشی یا ترکیب مقاطع می‌توان گفت با وجود تفاوت‌های جزئی در تعداد سال‌های تحصیل در مقاطع مختلف، تنها در فنلاند دانش‌آموزان ملزم به گذراندن مقطع متوسطه دوم بودند - یعنی آموزش اجباری تا سن ۱۸ سال ادامه دارد - در حالی که در سه کشور آلمان، هلند و ژاپن، آموزش اجباری تا مقطع متوسطه اول و سن ۱۵ الی ۱۶ سال (در آلمان و ژاپن ۱۵ سال و هلند ۱۶ سال) است و پس از این دوره، دانش‌آموزان می‌توانند وارد بازار کار شوند. همچنین بررسی‌ها نشان داد مقاطع تحصیلی متوسطه اول و دوم علاوه بر تنوع قابل توجه (به‌ویژه در کشورهای آلمان و هلند و تا حدی فنلاند) در ارائه آموزش‌ها، با ارائه مدارک مورد قبول بازار کار، زمینه مناسبی را برای ورود افراد به مشاغل مختلف فراهم می‌کنند. مدارک ارائه شده از نظر کیفی متفاوت بوده، به گونه‌ای که در سطوح مختلف امکان‌های متفاوتی را برای افراد فراهم می‌کند. با توجه به مطالعه صورت گرفته و دستیابی به مختصات نظام‌های آموزش رسمی عمومی در چهار کشور فوق برخی نکات - که هم نتایج مطالعه را به صورت گزاره‌هایی ارائه می‌کند و هم دلالت سیاستی مرتبط با نظام آموزشی ایران را بیان می‌دارد - جهت بررسی‌های دقیق‌تر به شرح زیر ارائه می‌شود. نکته مهم در این خصوص رعایت ملاحظاتی است که در مطالعات تطبیقی به‌منظور بهره‌گیری نتایج مطالعه باید مدنظر قرار گیرد. از این رو توجه به بستر و زمینه شکل‌گیری دلالت‌ها و همچنین تفاوت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جوامع مورد مطالعه با جامعه ایران و بسیار حائز اهمیت است.

۴-۱. ساختار اداری

- استفاده از ظرفیت ایالت / استان در اداره کردن نظام آموزشی: مطالعه حاضر نشان داد میزان تمرکز در کشورهای مختلف بسته به مدل کلی اداره کشورها متفاوت است. اما نکته مهم در این زمینه استفاده از بخش قابل توجهی از ساختار اداره نظام آموزشی در سطح کشور است. به گونه‌ای که فعالیت‌های ادارات و دفاتر آموزشی در سطح ایالت یا استان تنها اجرای سیاست‌ها و دستورات وزارتخانه یا نهادهای اداره‌کننده مرکزی نیست، بلکه در کشورهای مطالعه شده در سطوح مختلف در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، هدف‌گذاری آموزشی و ارائه محتوا، نقش‌هایی برعهده دارند. از این رو می‌توان دلالت سیاستی مرتبط با این مهم را در به‌کارگیری ظرفیت‌های نهفته در ادارات آموزش و پرورش استانی که با

توجه به شناخت قابل توجه از سطح استان، نیازها و ظرفیت‌ها در سیاستگذاری، برنامه‌ریزی، تهیه محتوا و ... فعال باشد عنوان کرد.

– **تدبیر برای استفاده از ظرفیت شهرداری‌ها در اداره امور آموزشی و پرورش به‌ویژه ساخت و ساز مدارس:** یکی از نکات قابل توجه در مطالعه حاضر را می‌توان توجه به ظرفیت شهرداری‌ها در امور زیرساختی آموزش و پرورش به‌ویژه تولی‌گری ساخت و ساز مدارس در کشورهای مورد مطالعه عنوان کرد. شهرداری‌ها، به‌عنوان نهادهای اجرایی که اختیارات و ابزارهای قابل توجهی را به‌ویژه از نظر زیرساختی و خدماتی (سیستم راه و مسکن، حمل و نقل و...) در سطح شهرها دارا هستند، می‌توانند در برخی از امورات نظام آموزش و پرورش نیز ایفاگر نقش باشند و در چارچوبی مشخص مشارکت کنند؛ همان‌گونه که در بند «۶» ماده (۵۵) **قانون شهرداری** مصوب ۱۳۳۴/۰۴/۱۱ مجلس شورای ملی که به وظایف این نهاد اشاره دارد، آمده است: اجرای تبصره «۱» ماده (۸) قانون تعلیمات اجباری و تأسیس مؤسسات فرهنگی و بهداشتی و تعاونی مانند بنگاه حمایت مادران و نوانخانه و پرورشگاه و درمانگاه و بیمارستان و شیرخوارگاه و تیمارستان و کتابخانه و کلاس‌های مبارزه با بیسوادی و کودکستان و باغ کودکان و امثال آن در حدود اعتبارات مصوب و همچنین کمک به این قبیل مؤسسات و مساعدت مالی به انجمن تربیت بدنی و پیش‌آهنگی و کمک به انجمن‌های خانه و مدرسه و اردوی کار..

– **انسجام ساختاری و چابک بودن ستاد:** در کشورهای مطالعه شده تنها یک وزارخانه مسئول امور آموزش (در سطوح و حوزه‌های مختلف) است، این در حالی است که در کشوری نظیر ژاپن، سایر امور مرتبط با سنین کودکی، نوجوانی و جوانی همچون ورزش، فرهنگ و نوآوری نیز با وزارخانه مربوط به آموزش تجمیع شده است. شاید یکی از دلایل این مهم را بتوان به وجود شهرداری‌ها که بخش قابل توجهی از امور اجرایی را برعهده دارند مرتبط دانست که این امر منجر به کاهش بار فعالیت‌های ستادها شده و قابلیت تجمیع امور در یک وزارخانه را ممکن می‌سازد. همچنین شوراها در سطوح مختلف بخشی از وظایف مربوط به سیاستگذاری، بودجه‌ریزی و نظارت بر امور را برعهده دارند. بنابراین می‌توان گفت تشکیل شوراها در سطح استان و شهر با وظایف مشخص – به‌گونه‌ای که تداخل وظایف اتفاق نیفتاده و شوراها به اختیار خود، وسعت فعالیت‌هایشان را افزایش ندهند – و همچنین استفاده از ظرفیت شهرداری‌ها می‌تواند به اداره کرد مطلوب‌تر نظام آموزش عمومی که همراه با کاهش مسئولیت‌های ستاد وزارخانه آموزش و پرورش و تفویض بیشتر اختیارات باشد یاری رساند.

– **تفویض اختیار به مدیران مدارس / مؤسسات آموزشی:** با توجه به وجود میزانی از عدم تمرکز و تقسیم وظایف در سطوح مختلف در کشورهای مورد مطالعه، مدیران مدارس علاوه بر مسئولیت‌های جاری روزانه، مسئولیت‌های مهمی دیگری نیز برعهده داشتند که شاید مهم‌ترین آنها را بتوان در تأمین هزینه‌ها و نیروی انسانی مورد نیاز (معلمان و سایر کارکنان آموزشی و غیر آموزشی) قلمداد کرد. در صورت اصلاح در ساختار نظام آموزش عمومی کشور، تفویض برخی از اختیارات بنا به صلاحدید به مدیران مدارس می‌تواند علاوه بر کاهش بخشی از مسئولیت‌های ستاد، به اثربخشی بیشتر مدیران مدارس منجر شود.

۲-۴. ساختار نظام آموزشی

– **وجود مسیرهای متنوع برای اشتغال یا ادامه تحصیل با توجه به انتخاب دانش آموز:** تنوع آموزش‌ها و مدارک مرتبط با آنها که می‌تواند منجر به ورود افراد به بازار کار یا دانشگاه و نظام آموزش عالی شود، در ارتقای اثربخشی نظام آموزش عمومی مؤثر است. به‌عبارت‌دیگر بررسی نظام‌های آموزشی کشورهای منتخب نشان می‌دهد مسیرهای متفاوت برای دانش‌آموزان در سطح متوسطه با توجه به قصد ادامه تحصیل یا ورود به بازار کار طراحی شده است که علاوه بر برآورده کردن انتظار افراد با کوتاه‌تر کردن دوره تحصیل می‌تواند نیروی کار مورد نیاز جامعه را نیز فراهم کند.

– **امکان شروع آموزش از سنین پایین‌تر:** سن شروع آموزش رسمی عمومی (ورود به مقطع ابتدایی) در کشور هلند پنج‌سال تمام است. این تجربه آزموده شده در این کشور بدین معناست که امکان شروع آموزش رسمی در سن کمتر از ۶ سال تمام نیز وجود دارد. در همین رابطه انجام مطالعات مربوط به میزان رشد شناختی کودکان ایرانی (به‌ویژه در مناطق و اقلیم‌های مختلف ایران) جهت کاهش سن شروع آموزش رسمی و در نتیجه کاهش سن خروج می‌تواند راه‌گشا باشد.

– **امکان کاهش طول مقطع ابتدایی:** طول مقطع ابتدایی در کشورهای بررسی شده از ۴ سال (آلمان) تا ۶ سال (فنلاند، هلند و ژاپن) متغیر

بوده است. طول این مقطع در نظام آموزشی ایران نیز ۶ سال است. در این خصوص می‌توان مطالعات امکان‌سنجی کاهش طول این مقطع با در نظر گرفتن محتوای آموزشی و اهداف مورد انتظار از این مقطع از ۶ سال به ۵ یا ۴ سال صورت پذیرد.

– امکان تعریف سطوح و مدارک تحصیلی متنوع و متناسب با اهداف مورد انتظار: از اقدامات جالب توجه در خصوص آموزش متوسطه حرفه‌ای در هلند، تقسیم‌بندی این مقطع به سطوح چندگانه است، به طوری که با گذراندن هر سال تحصیلی قابلیت فارغ‌التحصیلی وجود داشته و مدرک مرتبط با سطح آموزش گذرانده شده اعطا می‌شود. با در نظر گرفتن تجربه در نظام آموزشی هلند، امکان تعریف مسیر مجزایی برای آن گروه از دانش‌آموزانی که تمایل به ادامه تحصیل در آموزش عالی نداشته و قصد ورود به بازار کار دارند فراهم شود تا بدون دغدغه‌هایی همچون شرکت در آزمون‌های نهایی و ... با دریافت مدرک تحصیلی صلاحیت ورود به بازار کار را کسب کنند.

منابع و مآخذ

[1] <https://www.sce.ir/fa/news/4143>

[2] Eurydice (2024). Germany, Main executive and legislative bodies. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/germany/main-executive-and-legislative-bodies>

[۳] یوسفی، هادی. «بررسی وضعیت حکمرانی آموزش عالی ۱۰ کشور دنیا از نظر مؤلفه‌های ساختار اداری، تأمین مالی و ارزیابی و تضمین کیفیت و ارائه رویکردهای سیاستی»، مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره مسلسل ۱۸۲۶۳، ۱۴۰۱.

[4] Eurydice (2024). Germany, Overview. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/germany/overview>

[5] Eurydice (2024). Germany, Organisation of primary education. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/germany/organisation-primary-education>

[6] Eurydice (2024). Germany, Early childhood education and care. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/germany/early-childhood-education-and-care>

[7] Eurydice (2024). Germany, Secondary and post-secondary non-tertiary education. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/germany/secondary-and-post-secondary-non-tertiary-education>

[8] <https://www.cbs.de/en/blog/school-education-system-in-germany>

[9] Eurydice (2024). Germany, Organisation of general lower secondary education. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/germany/organisation-general-lower-secondary-education>

[10] Eurydice (2024). Germany, Assessment in general lower secondary education. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/germany/assessment-general-lower-secondary-education>

[11] Eurydice (2024). Germany, Secondary and post-secondary non-tertiary education. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/germany/secondary-and-post-secondary-non-tertiary-education>

[12] Eurydice (2024). Germany, Organisation of vocational upper secondary education. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/germany/organisation-vocational-upper-secondary-education>

[13] Eurydice (2024). Germany, Glossary. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/>

national-education-systems/germany/glossary

[14] <https://okm.fi/en/organisation>

[15] <https://okm.fi/en/ministry>

[16] Eurydice (2024). Finland, Main executive and legislative bodies. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/main-executive-and-legislative-bodies>

[17] Eurydice (2024). Finland, Political, social and economic background and trends. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/political-social-and-economic-background-and-trends>

[18] <https://sedayemoallem.ir>

[19] Eurydice (2023). Finland, Overview. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/overview>

[20] Eurydice (2024). Finland, Upper secondary and post-secondary non-tertiary education. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/upper-secondary-and-post-secondary-non-tertiary-education>

[21] Eurydice (2023). Finland, Early childhood education and care. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/early-childhood-education-and-care>

[22] Eurydice (2024). Finland, Access. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/access>

[23] Eurydice (2023). Finland, Organisation of single-structure education. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/organisation-single-structure-education>

[24] Eurydice (2023). Finland, Assessment in single-structure education. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/assessment-single-structure-education>

[25] Eurydice (2024). Finland, Organisation of general upper secondary education. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/organisation-general-upper-secondary-education>

[26] Eurydice (2024). Finland, Assessment in general upper secondary education. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/assessment-general-upper-secondary-education>

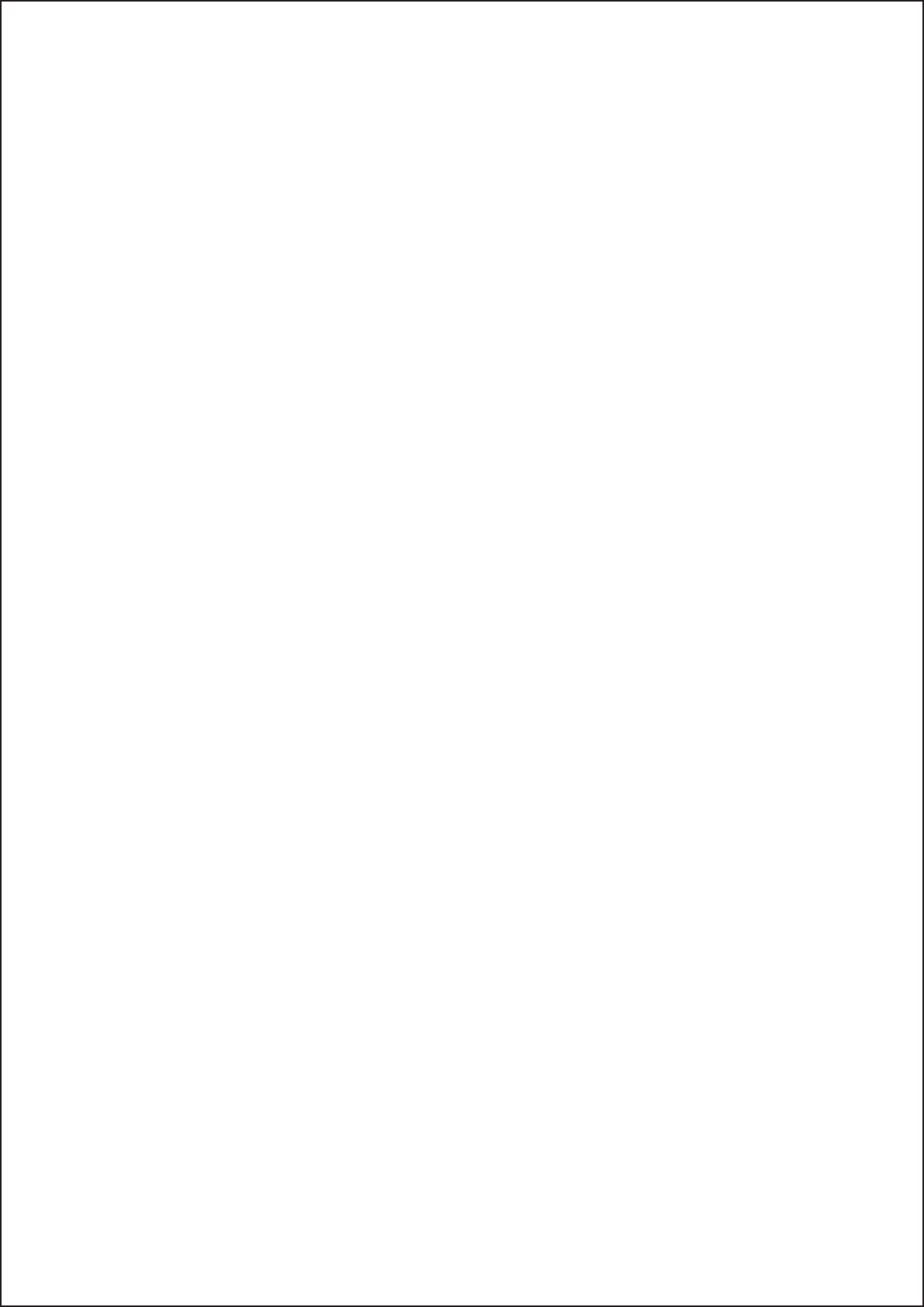
[27] Eurydice (2024). Finland, Organisation of vocational upper secondary education and training. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/organisation-vocational-upper-secondary-education-and-training>

[28] Eurydice (2024). Finland, Organisation of post-secondary non-tertiary education. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/organisation-post-secondary-non-tertiary-education>

[29] Eurydice (2023). Netherlands, Main executive and legislative bodies. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/netherlands/main-executive-and-legislative-bodies>

- [30] Eurydice (2024). Netherlands, Overview. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/netherlands/overview>.
- [31] <https://www.government.nl/ministries/ministry-of-education-culture-and-science>.
- [32] Eurydice (2023). Netherlands, Administration and governance at central and/or regional level. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/netherlands/administration-and-governance-central-andor-regional-level>.
- [33] Eurydice (2023). Netherlands, Administration and governance at local and/or institutional level. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/netherlands/administration-and-governance-local-andor-institutional>.
- [34] Eurydice (2023). Netherlands, Access. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/nl/national-education-systems/netherlands/access>.
- [35] Eurydice (2024). Netherlands, Organisation of primary education. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/netherlands/organisation-primary-education>.
- [36] Eurydice (2023). Netherlands, Organisation of general secondary education (HAVO, VWO). Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/netherlands/organisation-general-secondary-education-havo-vwo>
- [37] Eurydice (2024). Netherlands, Organisation of vocational lower secondary education (VMBO). Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/netherlands/organisation-vocational-lower-secondary-education-vmbo>.
- [38] Eurydice (2023). Netherlands, Organisation of vocational upper secondary education (MBO). Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/netherlands/organisation-vocational-upper-secondary-education-mbo>.
- [39] Eurydice (2023). Netherlands, Post-secondary non-tertiary education. Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/netherlands/post-secondary-non-tertiary-education>.
- [40] UNESCO (2011). secondary education regional information base: country profile Japan.
- [41] <https://www.mext.go.jp/en/about/organization/index.htm>.
- [42] Zergani, Moein (2015). education system japan described and compared with the dutch system, Nuffic.
- [۴۳] محمدی مقدم، یوسف و احمدی، منیژه و کاوند، ندا (۱۴۰۲). بررسی و مقایسه تطبیقی نظام‌های آموزشی کشورهای توسعه‌یافته و کمتر توسعه‌یافته.
- [۴۴] ماشینیچی، علی اصغر و منصور، عباس و حسن‌زاده، حسین (۱۳۹۷). آموزش و پرورش تطبیقی ایران، آلمان، ژاپن و فرانسه. کنفرانس ملی دستاوردهای نوین جهان در تعلیم و تربیت، روان‌شناسی، حقوق و مطالعات فرهنگی اجتماعی.
- [45] https://www.japaneducation.info/education-system/structure-of-education.html#google_vignette

گزیده سیاستی

مطالعه نظام آموزش و پرورش آلمان، فنلاند، هلند و ژاپن یافته‌های مهمی جهت مشارکت در اداره آموزش و پرورش، تمرکززدایی از ستاد، بازاندیشی در سن شروع آموزش، طول دوره آموزش اجباری و طول مقاطع تحصیلی و ایجاد مسیرهای متنوع برای اشتغال (حتی با مدرک متوسطه اول) به‌دست می‌دهد.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir